

EEN GUE/NGL PUBLICATIE

ASBEST

BEDRIJFSWINSTEN TEN KOSTE
VAN MENSENLEVENS

EUROPEES UNITAIR LINKS/NOORDS GROEN LINKS
PARLEMENTSFRACTIE EUROPEES PARLEMENT

Europees Unitair Links/Noords Groen Links

Wiertzstraat 43

1047 Brussel

Tel: +32 2 284 26 83 / 26 86

Fax: +32 2 284 17 74

www.guengl.eu

Auteur: Laurie Kazan-Allen

Redacteurs: Gay Kavanagh, David Lundy.

Tekstcorrecties: Fania Antoniou, Edoardo Boggio Marzet, Charles Canonne, Nora Chaal, Vivienne Gadeyne, Myriam Losa, Nana Pantazidou, Gianfranco Battistini.

Foto's: Jason Addy, Angel Cárcoba, Hein Du Plessis, Julia Garlito Y Romo, Daniela Pelclova, Bob Ruers, Dmytro Skrylnikov.

Neem voor meer informatie over deze publicatie contact op met:

Vivienne Gadeyne – vgadeyne@europarl.eu.int

Gemaakt door de afdeling "Website en Publicaties" van de GUE/NGL:

Gay Kavanagh – gkavanagh@europarl.eu.int

David Lundy – dlundy@europarl.eu.int

Ontwerp en lay-out: Liz Morrison

Drukkerij: Arte Print, Brussel

Deze publicatie is op milieuvriendelijk gerecycleerd papier gedrukt

© GUE/NGL – Brussel, 2006

INHOUD

Voorwoord door Francis Wurtz 5

Inleiding door Kartika Liotard 6

Achtergrond en geschiedenis van het gebruik van asbest 8

Afbakening van het asbestprobleem 12

Beroepsgebonden blootstelling aan asbest 20

Omgevingsblootstelling aan asbest 23

De menselijke dimensie van asbestziektes 28

Profielen per land 32

Voorkomen van meer onnodige sterfgevallen 35

Conclusies van de auteur 37

Bijlage A: Verklaring van de conferentie 39

Bijlage B: Conferentieprogramma en deelnemerslijst 41

Bijlage C: Nuttige links 42

Eindnota's 42

[Na buskruit is asbest het meest schandalige materiaal waarmee mensen hebben moeten werken; de duistere machten die hun winst maken op asbest deinzen niet terug voor chantage, bedrog en gewetenloze praktijken om hun winst te beschermen; zij offeren zonder blikken of blozen de gezondheid van werknemers op aan de bedrijfswinsten.]

Remi Poppe
voormalig parlementslid,
Socialistische Partij, Nederland

Deze publicatie is opgedragen aan alle mensen in de hele wereld die aan een asbestgerelateerde ziekte zijn gestorven.

VOORWOORD

EEN VOORBEELDIGE STRIJD

Francis Wurtz

De conferentie over asbest in het Europees Parlement op 22 en 23 september 2005, waarvan verslag in deze brochure, is een nieuwe mijlpaal op de weg die al tientallen jaren in Europa en de wereld wordt afgelegd door vakbonden, organisaties en vele mannen en vrouwen die, allemaal met hun eigen redenen, op een dag hebben besloten zich in te zetten om de waarheid over asbest aan het licht te brengen, de slachtoffers bij te staan en dit rampzalige risico voor de gezondheid uit te bannen. De Fractie Europees Unitair Links – Noords Groen Links acht het haar plicht om bij te dragen aan de voorlichting, bewustmaking en mobilisatie. Daarom is ook een woord van dank op zijn plaats aan alle deelnemers en deelnemers aan deze werkzaamheden uit heel Europa en andere regio's in de wereld.

Hun getuigenissen hebben vooral aangetoond hoe actueel deze strijd is. Hoewel de ontdekking van het verband tussen asbestose en het risico op longkanker al dateert uit... 1935, hoewel alle asbestsoorten al in 1977 door het Internationaal Onderzoekscentrum als kankerverwekkend werden aangemerkt en hoewel de Europese richtlijn die asbest verbiedt al in 1999 werd goedgekeurd, is het daadwerkelijk verbod op asbest in de hele Europese Unie pas sinds 1 januari 2005 van kracht geworden!

De komende jaren zal er nog genoeg te doen blijven: niet alleen zal het massale gebruik van asbest in het verleden nog tot vele doden leiden in de toekomst – het aantal sterfgevallen als gevolg van asbest stijgt zelfs in Europa en zal dat waarschijnlijk nog tien à vijftien jaar blijven doen! –, ook moet worden toegezien op de daadwerkelijke tenuitvoerlegging van de wetgeving en op de bescherming van de asbestverwijderaars, op het lot van de erkende slachtoffers of op de erkenning van asbestslachtoffers en op het voorkomen van risico's, vooral in de beroepssfeer. En daarbij mag niet vergeten worden dat wij als Europeanen verantwoordelijk zijn voor de schandalige praktijk om het gevaar te exporteren naar andere landen, met name op het zuidelijk halfrond.

Daarom worden in de "Verklaring van Brussel", waarmee de Europese conferentie afgelopen september werd afgerond en waarin de wens van medische en internationale organisaties om het jaar 2006 uit te roepen tot het anti-asbestjaar is overgenomen, de Europese instellingen opgeroepen om een gedetailleerd actieplan uit te voeren (zie Bijlage A).

Bijzondere lof verdienen Laurie Kazan en alle deelnemers en deelnemers aan deze voorbeeldige strijd.

Francis WURTZ
Voorzitter van de GUE/NGL Groep

INLEIDING

NIET LANGER DOODZWIJGEN

Kartika Liotard

Asbest is nog steeds de kankerverwekkende stof waarmee Europese arbeidskrachten bij hun werk het meeste te maken krijgen. Buiten de werkvloer komt asbest op de tweede plaats (na tabak) van milieugebonden kankerveroorzakers. Asbestproducten in Europese huishoudens en bedrijfspanden, evenals asbestafval in ons milieu zijn nog steeds de oorzaak van een ongekend aantal (terminale) ziekten in de lidstaten van de Europese Unie.

Het veelvuldige gebruik van asbest in Nederland, waar ik vandaan kom, heeft dramatische gevolgen gehad: duizenden mensen zijn aan een asbestgerelateerde ziekte gestorven, omdat zij met asbest of asbesthoudende producten hebben gewerkt, omdat hun huisgenoten via hun werk aan asbest werden blootgesteld of omdat zij in de buurt van asbestverwerkende fabrieken woonden. In Goor, waar de asbestcementfabriek Eternit de grootste werkgever was, hebben vele plaatselijke bewoners een asbestgerelateerde ziekte opgelopen, en het ging niet alleen om mensen die daar werkten. Lange tijd is deze kwestie doodgezwegen en de slachtoffers kregen aanvankelijk geen hulp of erkenning.

In de jaren negentig werd echter het Nederlandse Comité Asbestslachtoffers in het leven geroepen en dankzij de inzet van de leden van dit comité is de situatie van asbestslachtoffers in Nederland met sprongen vooruitgegaan. De meeste Nederlanders die aan een asbestgerelateerde ziekte lijden, krijgen tegenwoordig de nodige medische hulp én een schadevergoeding. Helaas geldt dat niet voor iedereen. Bepaalde wijken zijn nog steeds verontreinigd en werknemers worden nog steeds blootgesteld aan onzichtbare asbestproducten in onze infrastructuur.

Asbest is niet alleen een Europese kwestie; multinationals exporteren het onheil naar landen waar de bescherming van maatschappij en gezondheid achterblijft ten opzichte van Europa.

Xavier Jonckheere, voorzitter van ABEVA, heeft hierover gezegd: "Asbest treft alle landen op deze planeet. Het is net een octopus met lange tentakels. Wat inmiddels in onze landen verboden is, wordt nu elders gedaan. Omdat het arbeidsrecht daar minder streng is, omdat er nauwelijks of geen bescherming is, omdat de asbestlobby nog steeds een grote vinger in de pap heeft."

Op de Asbestconferentie die op 22 en 23 september 2005 in het Europese Parlement werd gehouden, waren meer dan 25 landen vertegenwoordigd. Onder de deelnemers waren arbeiders (en hun familieleden) die de dupe van asbest zijn, hulpverleners van asbestslachtoffers, volksgezondheidsactivisten, medisch deskundigen, juristen, journalisten, ambtenaren, fabrieksinspecteurs, asbestverwijderingsexperts en wetenschappers.

[Asbest is niet alleen een Europese kwestie; multinationals exporteren het onheil naar landen waar de bescherming van maatschappij en gezondheid achterblijft ten opzichte van Europa.]

Tijdens de conferentie werden zowel de sterke als de zwakke punten van het asbestbeleid van de EU onder de loep genomen. Afgevaardigden vertelden over de nationale asbestervaringen in nieuwe EU-lidstaten en over de problemen waarmee zij hadden te kampen. We wilden graag antwoord krijgen op een aantal vragen, bijvoorbeeld: hoe kunnen we de situatie van alle asbestslachtoffers verbeteren en hoe kunnen we voorkomen dat toekomstige generaties deze dodelijke ziekten oplopen?

Aan het einde van de conferentie werd het Europese actieplan tegen asbest 2005-2006 aangenomen. Hierin worden het Europese Parlement, de Europese Commissie en de Raad opgeroepen een internationaal asbestverbod te ondersteunen. In de EU-wetgeving moet het gebruik van asbest door in de EU gezetelde bedrijven wereldwijd worden verboden. De verplaatsing van de asbestproductie en van verontreinigde producten vanuit Europa naar ontwikkelingslanden moet onmogelijk worden.

Dat een dergelijke maatregel wel degelijk effect heeft, blijkt uit de succesvolle campagne van NGO's in Frankrijk, Egypte en India over de *Clemenceau*. Dit schip was ooit een van de vlaggenschepen van de Franse marine en werd naar India afgevoerd om daar te worden gesloopt. Het hoogste bestuursrechtelijke hof van Frankrijk besliste uiteindelijk in het voordeel van de activisten, die aanvoerden dat de uitvoer van dit giftige afval indruiste tegen internationale protocollen en akkoorden en tegen de Franse wet. De *Clemenceau* mocht niet naar India worden afgevoerd. Op 15 februari 2006 gaf de Franse president Jacques Chirac opdracht de *Clemenceau* weer terug te halen. Dit vreugdevolle bericht volgde slechts enkele maanden na de conferentie.

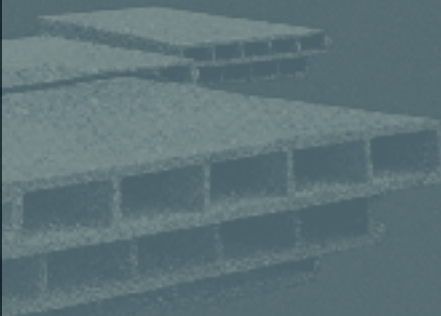
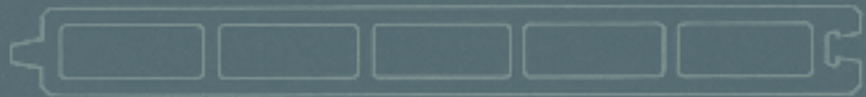
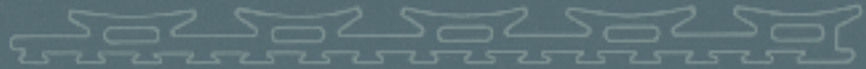
Ter afsluiting van deze inleiding wil ik Laurie Kazan, de auteur van deze publicatie, citeren:

"De Europese Asbestconferentie was een mijlpaal die een nieuwe fase in het Europese asbestdebat inluidde. Bedrijven, regeringen, vakverenigingen en particulieren die onze samenleving met deze kankerverwekkende stof hebben opgescheept en er nog steeds veel geld aan verdienen, zullen op het matje worden geroepen. We geven de strijd niet op!"

Kartika LIOTARD
lid van het Europese Parlement, GUE/NGL-fractie
Socialistische Partij, Nederland

INLEIDING

ACHTERGROND EN GESCHIEDENIS VAN HET GEBRUIK VAN ASBEST

Aan het begin van de twintigste eeuw vond **Ludwig Hatschek** een proces uit om asbestvezels te combineren met cement tot asbestcement (AC), een materiaal met voortreffelijke technische eigenschappen dat kon worden gebruikt voor een breed scala aan toepassingen. Omdat asbest "eeuwig zou blijven bestaan" noemde Hatschek het proces Eternit (naar "eternal", eeuwig), en begon het octrooi te verkopen aan bedrijven overal ter wereld, waarvan vele de naam Eternit overnamen.

De asbestcementindustrie verspreidde zich in hoog tempo en was enorm succesvol. De wereldproductie bereikte in 1975 haar hoogtepunt; daarna begonnen de omzetten in de ontwikkelde landen terug te lopen. In de loop der jaren was herhaaldelijk bezorgdheid gerezen met betrekking tot de gezondheidsrisico's van asbest, nadat bewezen was dat fijne asbestvezels gemakkelijk konden worden ingeademd en diverse ademhalingsziekten konden veroorzaken, waaronder een acute longfibrose met de naam asbestose. Verder was uit onderzoek gebleken dat de blootstelling aan deze stof kon leiden tot een uiterst gevaarlijke soort kanker van de borst en de buik. Geraamd wordt dat er per jaar 100 000 mensen overlijden aan asbestgerelateerde aandoeningen als mesothelioom, asbestose en verschillende soorten kanker.

Toen de ontwikkelde landen beperkingen hadden gesteld aan het gebruik van asbest, werden nieuwe markten ontgonnen in de ontwikkelingslanden. De afgelopen jaren is de omzet van asbestcementproducten in India, Pakistan, Indonesië en Thailand beduidend toegenomen. Hoewel bekend is dat blootstelling aan asbest kan leiden tot ernstige en zelfs dodelijke aandoeningen, blijven de asbestproducenten met argumenten komen voor een veilig gebruik van asbest, en ontkennen zij het bestaan van veiliger alternatieven.

Een lange geschiedenis van lobbyisme

Uit documenten blijkt dat de asbestindustrie zich al sinds de jaren dertig bezighoudt met lobbyen bij nationale regeringen en internationale organen zoals de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) met betrekking tot aangelegenheden rond asbest, om "haar positie veilig te stellen". In 1929 gingen de beide Eternit-bedrijven in België en Zwitserland een joint venture aan, op aanraden van Ernst Schmidheiny van Swiss Eternit, die van mening was dat concurrentie op grondstoffen en markten voor de producenten van asbestcement minder kosteneffectief was dan samenwerking. Er werd een exclusieve groep asbestcementproducerende bedrijven gevormd, die International

Asbestos Cement AG ging heten (SAIAC). De doelstellingen van deze groep waren:

- uitwisselen van technische kennis, ervaring, propaganda en octrooien;
- gezamenlijk inkopen van grondstoffen voor de productie;
- gezamenlijk onderzoek;
- opzetten van uitvoerafspraken;
- oprichten van nieuwe bedrijven in "neutrale" landen;
- maken van afspraken over markten en marktprijzen.

Turner & Newall Ltd., de grootste asbestgroep in het Verenigd Koninkrijk, was trots op haar lidmaatschap van dit kartel, dat zij in een jaarverslag beschreef als een "minivolkenbond". Tegenwoordig worden beleidsmakers en consumenten in de ontwikkelingslanden belaagd door agressieve marketingcampagnes, gesteund door miljoenen asbestdollars. De toename van het asbestgebruik in landen die weinig informatie hebben over de langetermijngevolgen van asbestblootstelling, geen specifieke asbestwetgeving, geen handhaving van de wetgeving die er wel is, geen officiële controles op de werkplek, geen schadevergoedingen, geen gezondheidszorg en geen sociale zekerheid, is reden tot ernstige bezorgdheid. De kwetsbare positie van bouwarbeiders in deze landen leidt tot grootschalige uitbuiting; de arbeiders zijn veelal analfabeet en leven met hun gezinnen op de bouw zelf of langs de kant van de weg. In deze context is het idee van een "gecontroleerd gebruik" van asbest, in de woorden van Fiona Murie, directeur voor gezondheid en veiligheid bij de Internationale federatie van bouw- en houtarbeiders (IFBWW), een "misselijke grap".

IFBWW en de campagne voor een wereldwijd asbestverbod

De IFBWW voert sinds de jaren tachtig campagne tegen asbest. Vakbondsleden in Chili stonden aan de wieg van de anti-asbestbeweging. Samen met een groep asbestslachtoffers stelden zij de snode praktijken aan de kaak van het bedrijf Pizzarreno, lid van de Eternit-groep, dat iedere erkenning of schadevergoeding weigerde aan de nabestaanden

Advertentie Eternit

van 300 werknemers van 11 asbestcementfabrieken die waren overleden aan asbestgerelateerde aandoeningen. Gebruik makend van demonstratietechnieken uit de tijd van de Pinochet-dictatuur werden "funas"¹ gehouden bij de woningen van managers van Pizarreno, om hen te confronteren met hun persoonlijke betrokkenheid bij de schandelijke gedragingen van het bedrijf en op te roepen tot een nationaal verbod op asbest. In 2001 voerde Chili als eerste Latijns-Amerikaans land een asbestverbod in.

De IFBWW oefent samen met andere mondiale arbeidsorganisaties druk uit op de ILO om zich omwille van de volksgezondheid in te zetten voor een wereldwijd asbestverbod. Jammer genoeg zijn veel Europese regeringen tot nog toe "ontoeschietelijk". Het Verenigd Koninkrijk, Nederland, Denemarken en andere landen verzetten zich tegen nieuwe wetgeving, multilaterale verdragen en nieuwe verdragen over arbeidsnormen, vastbesloten als ze zijn om de status-quo uit te buiten. De ILO-conventie 162 wordt opzettelijk misbruikt door asbestlobbyisten in Brazilië en elders, die deze conventie inroepen als motivering van het "gecontroleerd gebruik" waar de propaganda van de industrie op aanstuurt. De conferentiedeelnemers

moeten druk uitoefenen op hun nationale delegaties om binnen de ILO te ijveren voor een verbod. De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), die heeft toegezegd de uitbanning van asbestose tot prioriteit te maken, moet ook werk maken van de gevolgen van omgevingsblootstellingen. De doelstellingen van de IFBWW zijn onder meer:

- de noodzaak van een wereldwijd verbod op asbest;
- de vermelding van chrysotiel (wit asbest) op de lijst van stoffen waarvoor voorafgaande geïnformeerde toestemming (PIC) in de zin van het verdrag van Rotterdam is vereist;
- de bescherming van werknemers als timmerlieden en loodgieters tegen gevaarlijke asbestblootstelling;
- de uitbanning van het droogstrippen bij asbestverwijdering door bedrijven zonder vergunning die gebruik maken van ongeschoolde medewerkers en van de ongeoorloofde dumping van asbest;
- de noodzaak van verbetering van de werknemersbescherming en van het beëindigen van informele en ongecontroleerde arbeidspraktijken.

De lange arm van Eternit

Eternit (Nederland), onderdeel van de Belgische Etex-groep, heeft gezondheidsproblemen en sterfgevallen veroorzaakt bij vele voormalig werknemers, gezinsleden en plaatselijke bewoners. Er is sprake van grootschalige asbestverontreiniging van gemeenschappen in de buurt van de Eternit-fabrieken. De kosten van de noodzakelijke ontsmettingswerkzaamheden in verband met asbest in Nederland worden op 50 miljoen euro geraamd. Eternit beweert met grote stelligheid dat het niet zal uitbetalen. Nederlandse parlementariërs is gevraagd om het beginsel "de vervuiler betaalt" toe te passen om het bedrijf te dwingen de verwoestende milieueffecten die het te weeg heeft gebracht, goed te maken. De arrogantie van de managers en bedrijven in het asbestcement is nog altijd geen verleden tijd.

In een recent krantenartikel dat in Zwitserland verscheen, werd het Italiaanse Openbaar Ministerie bekritiseerd omdat het in zijn pogingen om verhaal te halen voor de asbestslachtoffers stappen overweegt tegen Schmidheiny. Deze Zwitserse ondernemer beweert dat hij door de (Italiaanse) justitie "ten onrechte wordt belaagd".

In België heeft Eternit een reusachtige invloed. Gelijktijdig met de Europese Asbestconferentie was de publicatie gepland van een krantenartikel onder de kop *De sluier van stilte in België* over de tragische asbestachtergrond van dit land; het artikel verscheen echter niet. Het publicatieverbod voor dit artikel is illustratief voor het feit dat anno 2005 in België de censuur en de invloed van grote bedrijven nog altijd sterker zijn dan vrije meningsuiting en democratie.

tribulations du « Clemenceau » ne font que commencer

Les tribulations du Clemenceau ne font que commencer. Les travaux de rénovation de ce bâtiment emblématique de la capitale belge sont entrés dans une phase délicate. Les responsables de la construction ont dû faire face à de nombreuses difficultés, notamment liées à la gestion des déchets et à la sécurité des chantiers. Les travaux sont retardés et les coûts augmentent. Les habitants de la région sont inquiets de l'impact de ces travaux sur leur environnement et leur qualité de vie.

Stolz und Schrott der Grande Nation

Frankreich wollte den Flugzeugträger „Clemenceau“ billig abwracken und sieht sich nun mit den Kosten konfrontiert. Die Regierung hat sich für die Zerschlagung des Schiffes entschieden, was zu erheblichen Protesten führte. Die Öffentlichkeit ist besorgt über die Umweltauswirkungen und die Kosten der Entsorgung. Die Regierung muss nun einen Weg finden, um die hohen Kosten zu decken.

Asbestos fight spills onto streets - see page 3

Cash cuts hits schools asbestos safety

By Kathryn Torney
EDUCATION CORRESPONDENT

HUNDREDS of Ulster schools face a potential asbestos safety risk as a result of the ongoing financial crisis in education, it can be revealed today.

The cash-strapped Belfast Education and Library Board has confirmed that it is unable to fund the asbestos safety work now has to be funded from its maintenance budget, "which is

Board appeals for extra funding

Niewidoczny zabójca zaczyna od płuc
Zagrożenie dla zdrowia i życia. Asbest jest szkodliwym dla zdrowia substancją, która może wywołać choroby i nowotwory. Wiele szkół w Ulsterze nie ma wystarczających środków na bezpieczne usuwanie asbestu z budynków. To stanowi poważne zagrożenie dla zdrowia uczniów i pracowników.

AFBAKENING VAN HET ASBESTPROBLEEM

In de Europese Unie dateert de bestaande wetgeving ter bescherming van werknemers tegen blootstelling aan asbest van 1983. Twintig jaar na datum blijkt uit onderzoek dat deze wetgeving ontoereikend is en dat de naleving ervan in vele lidstaten ondermaats blijft.

Op grond van de bepalingen van Richtlijn nr. 83/477/EEG van de Europese Raad van 19 september 1983 betreffende de bescherming van werknemers tegen de risico's van blootstelling aan asbest op het werk moet er voor de aanvang van gevaarlijke blootstellingen een medisch onderzoek worden gedaan, dat iedere drie jaar moet worden herhaald². Artikel 16 van deze richtlijn stelt dat de medische dossiers gedurende dertig jaar moeten worden bewaard; artikel 17 bepaalt dat er ook een register moet worden bijgehouden van erkende gevallen van asbestose en mesothelioom. Tussen juli 2004 en april 2005 deed dr. Olaf Hagemeyer van de Universiteit van Aachen in Duitsland onderzoek naar de huidige praktijken in de lidstaten. Er werden vragenlijsten rondgestuurd over de wijze waarop de EU-richtlijn werd uitgevoerd; hierin werd vooral gevraagd naar de medische onderzoeken na blootstelling. Er werden uit 23 lidstaten antwoorden ontvangen; uit Cyprus en Malta kwam geen reactie. Een analyse van de reacties liet zien dat slechts in 14 lidstaten (60%) medische onderzoeken na afloop van de blootstelling worden gedaan; de onderzoeksprocedures hiervoor liepen uiteen; in sommige gevallen betreft het normale longfoto's, in zeven landen wordt het sputum onderzocht en in 12 lidstaten wordt in sommige gevallen computertomografie met hoge resolutie gedaan. Slechts 15 landen bewaren de medische dossiers drie jaar lang. "Het ontbreken van een registratie zal," aldus Hagemeyer, "onze toegangsmogelijkheden tot de gegevens beperken."

In september 2005 besloot de EU dat de verzameling van geslachtsgelateerde gegevens niet nodig was. Te oordelen naar de vergaarde cijfers over de verspreiding van mesothelioom in Duitsland is dit een kortzichtige beslissing, vindt dr. Hagemeyer. Het aantal vorderingen tot schadevergoeding van de overheid is bij vrouwen met mesothelioom significant kleiner; in 2002 waren er meer dan 250 dodelijke gevallen van mesothelioom onder vrouwen, maar slechts 75 vorderingen. Daarentegen blijkt uit de verzamelde gegevens dat het percentage mannen dat vorderingen indient wegens mesothelioom in de afgelopen 20 jaar drastisch gestegen is. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat artsen en pathologen-anatomen bij vrouwen met mesothelioom niet vragen naar de blootstel-

lingantecedenten. In Duitsland loopt het recht op schadevergoeding van de overheid gevaar wanneer men niet kan aantonen dat er sprake is geweest van beroepsgebonden asbestblootstelling. Gezien de lange latente periode van asbestgerelateerde aandoeningen is soms moeilijk aan te tonen dat er sprake is van beroepsgebonden blootstelling. Daarom stelt Hagemeyer voor een centraal register op te zetten voor alle aan asbest blootgestelde werknemers.

DENEMARKEN

De Deense vakbonden hebben steeds vooraan gestaan waar het ging om het verzamelen van gegevens over het probleem of de bestrijding van asbest in het algemeen. Aan het eind van de jaren tachtig onderzochten plaatselijke afdelingen van de Deense Vakcentrale van bouwarbeiders een door het Kankerinstituut opgestelde kaart van Denemarken, die ook de verspreiding van mesothelioom weergaf. Het bleek dat er relatief veel gevallen van mesothelioom voorkwamen in gebieden waar scheepswerven, glasfabrieken en andere asbestverwerkende fabrieken waren gevestigd. De vakbond schreef ettelijke honderden voormalige werknemers aan en vroeg hen of zij op de scheepswerven hadden gewerkt, met asbesthoudende isolatiematerialen waren omgegaan of symptomen hadden van longaandoeningen. Meer dan honderd voormalige werknemers van de scheepswerven werden geïnterviewd; vijftig van hen werden medisch onderzocht. Een significant aspect van dit onderzoeksprogramma was de samenwerking tussen werknemers van de vakbond, plaatselijke huisartsen en artsen van klinieken op het gebied van beroepsziekten. Als resultaat van dit initiatief konden 24 van deze werknemers uitkeringen krijgen van het nationaal compensatiefonds.

In Denemarken betaalt iedere werknemer bijdragen aan het arbeidsongeschiktheidsfonds van de overheid. Ziekenhuisartsen moeten alle beroepsziekten rapporteren, evenals vermoedens van mogelijk arbeidsgerelateerde ziekten. Wanneer bijvoorbeeld bij een timmerman longproblemen worden vastgesteld die beroepsgerelateerd zouden kunnen zijn, moet het betrokken ziektegeval worden gemeld. Asbestgerelateerde aandoe-

[Het grote probleem met asbest in Griekenland is dat cijfers over de aanwezigheid van asbest in openbare en particuliere gebouwen ontbreken, en dat terwijl Griekenland eens een van de grootste asbestproducenten van de wereld was.]

Dimitris Papadimoulis
Synaspismos, Griekenland

ningen worden al meer dan veertig jaar officieel als beroepsziekten erkend: asbestose sinds 1954, longkanker sinds eind jaren vijftig en mesothelioom sinds 1963. Toch is er geen sprake van automatische erkenning; er zijn gevallen waar de vakbonden zich tot de rechter hebben moeten wenden om de werkgever te dwingen tot uitkering van schadevergoeding. In 1986 ging een vakbond door tot het Hoogerechtshof om de verweerder, Danish Eternit, te dwingen tot betaling van schadevergoeding.

Twee tot vijf procent van alle kankergevallen die in Denemarken worden vastgesteld, is arbeidsgerelateerd; dit komt neer op 650 tot 1300 beroepsgebonden gevallen van kanker per jaar. Jammer genoeg wordt slechts een fractie daarvan, 208 gevallen, erkend. Om te achterhalen of er sprake is geweest van onderrapportage, en welk effect een eenvoudige arbeidshistorie zou kunnen hebben op de erkenningprocedure, deed het Deense kankerinstituut een onderzoek. Bijna 700 mesothelioompatiënten, gediagnosticeerd tussen 1994 en 2002, voldeden aan de door de onderzoekers gestelde criteria, maar minder dan de helft (300) van hen was bij het nationaal compensatiefonds gemeld. Het onderzoek, dat in 2005 werd gepubliceerd, trekt de slotsom dat er sprake is van een ernstige onderrapportage van beroepsgebonden gevallen van mesothelioom. Een andere ontdekking werd gedaan bij navraag onder mannelijke mesothelioompatiënten uit het Deense kankerregister, die niet om erkenning van hun aandoening als beroepsziekte hadden verzocht. De onderzoekers konden vaststellen dat de beschikbaarheid van informatie over het werk dat deze mannen hadden gedaan en het potentieel van asbestblootstelling bij dit werk ertoe zou hebben geleid dat nog eens 105 mannelijke mesothelioomslachtoffers schadevergoeding zouden hebben gekregen.

"In financiële termen toont dit onderzoek aan dat de verzekeringsmaatschappijen in een periode van acht jaar de mesothelioompatiënten 16 miljoen Deense kronen (2,15 miljoen euro) afhandig hebben gemaakt," aldus Lars Vedsmann, medewerker arbeidsomstandigheden van de Deense Vakcentrale van bouwarbeiders.

De conclusies van dit onderzoek zijn in Denemarken als een bom ingeslagen. Ook al zouden de onco-

logieafdelingen in ziekenhuizen vertrouwd moeten zijn met de oorzaken van beroepsgerelateerde ziekten, toch worden de patiënten niet naar hun arbeidshistorie gevraagd. Het percentage van de gemelde gevallen van mesothelioom bij vrouwen is zelfs nog lager dan bij mannen. De ervaringen in Denemarken zijn helaas geen uitzondering; in 2001 rapporteerde de Europese antikankerliga dat alleen Finland, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Denemarken op grond van publiekelijk beschikbare informatie cijfers over mesothelioom konden verstrekken. Naar aanleiding van de gemelde onderrapportage kondigde de Deense minister van Werkgelegenheid onlangs aan dat er maatregelen zullen volgen waardoor ziekenhuispersoneel en huisartsen worden verplicht om een arbeidsanamnese af te nemen; ook zal worden gezorgd voor meer professionele training en voorlichting.

GRIEKENLAND

In 1990 schatte de Griekse hoogleraar E. Velonakis dat er in totaal 150 000 Griekse werknemers aan asbest hadden blootgestaan. In 1993 werd in een studie van prof. M. Kogevinas geraamd dat ieder jaar 10 000 werknemers een schadelijke asbestblootstelling ondervonden. Griekenland was tot 1995 een van de zeven grootste producenten van asbest ter wereld en produceerde 100 000 ton chrysotiel per jaar. Ieder jaar werd tot 300 000 ton Grieks en geïmporteerd asbest verwerkt in de asbestcementfabrieken in:

- Nea Lamsakos, Evoia, waardoor van 1961 tot 1990 250 werknemers risico liepen op beroepsgebonden blootstelling aan asbest;
- Thessaloniki, waardoor van 1968 tot 2003 416 medewerkers risico liepen op beroepsgebonden blootstelling aan asbest;
- Patras, waardoor van 1969 tot 2000 150 werknemers risico liepen op blootstelling aan asbest.

Ook werden in Griekenland asbesthoudende remmen en brandwerende materialen geproduceerd. In 1993 werd het gebruik van blauw asbest (crocidoliet) bij wet verboden (artikel 1154/93); op 31 december 2004 voerde Griekenland als laatste van de 15 EU-lidstaten conform de EU-richtlijn het verbod op het gebruik van alle soorten asbest.

>

Humiliation for France as court sinks toxic ship's passage to India

Gevaarlijke hypocrisie: de Clemenceau

De dubbele maten waarmee de westerse landen meten wanneer ze hun afgedankte met asbest verontreinigde schepen uitvoeren naar sloopwerven in Azië, worden goed geïllustreerd door het geval van de Clemenceau. Dit schip werd gebouwd in 1957 en was veertig jaar lang een van de vlaggenschepen van de Franse marine. Zoals bij alle schepen uit deze periode werden ook bij de bouw van dit schip grote hoeveelheden asbest verwerkt. Als gevolg van het Verdrag van Basel – een internationaal verdrag dat de uitvoer van gevaarlijke afvalstoffen verbiedt – en de milieuvorderingen van de Europese Unie moet elk land zijn eigen gevaarlijke afvalstoffen beheren. De sloop van schepen met veel asbest moet daarom plaatsvinden in het thuisland van het betrokken schip.

In 2003 ging de Clemenceau het Middellandse-Zeegebied rond op zoek naar een sloopwerf met soepele regels; eerst werd het schip verkocht aan een Spaans bedrijf, dat pogingen deed om het naar Turkije uit te voeren om daar ontsmet te worden. De Franse regering kwam tussen en dwong het schip terug te keren naar de Franse militaire haven van Toulon. Op 23 juni 2004 werd een contract voor de ontsmetting van het schip ondertekend tussen de Franse staat en Ship Decommissioning Industries Corporation (SDI), een dochterbedrijf van een Duitse multinational, op grond waarvan het schip na de uitvoering van de eerste fase van de asbestverwijdering in Frankrijk zou worden overgebracht naar India, waar de rest van het asbest zou worden verwijderd.³ De ontsmettingswerkzaamheden in Frankrijk vonden plaats tussen november 2004 en maart 2005. In die tijd deed Ban Asbestos France een beroep op het Ministerie van Defensie om te verhinderen dat het verontreinigde schip naar India zou worden uitgevoerd.

Ban Asbestos France bond ook een rechtszaak aan om te verhinderen dat het schip de toelating zou krijgen om te vertrekken. De organisatie legde contacten met Indiase verenigingen en NGO's die zich eerder hadden geuit over gelijksoortige situaties. Onderzoek van Greenpeace toonde aan hoe reëel de beroepsrisico's waren die op de Indiase sloopwerven heersten.⁴ Foto's lieten erbarmelijke omstandigheden zien in Alang Bay, waar harde golven onafgebroken op het strand beukten. De scheepssloperij is "big business" in Alang Bay, de beoogde eindbestemming van de Clemenceau. Van 2001 tot 2002 zijn hier 264 schepen gesloopt door 25 000-40 000 arbeiders, sommigen niet ouder dan 17 jaar. Vrouwen halen de lichtere onderdelen uit de schepen, waaronder ook veel onderdelen die asbest bevatten of daarmee bedekt zijn. Het asbest wordt met de blote hand uit de stalen onderdelen gescheurd; het crocidoliet wordt gedroogd zodat het opnieuw kan worden verkocht. De werknemers gaan voornamelijk blootvoets; de bescherming tegen de vele beroepsrisico's waaraan zij blootstaan, bestaat meestal uit niet meer dan een sjaal voor de mond. Ban Asbestos France begon een proces tegen de Franse staat en SDI, maar wat een principedebat had moeten zijn, verzandde in gekibbel over procedurekwesties. Op 11 oktober 2005 werd een uitspraak van de Parijse rechter verwacht over de kwestie van de jurisdictie. Tenzij zich een drastische wending voordoet, kan het schip in maart 2006 zeil zetten naar India.⁵ De strijd om de Clemenceau wordt gevoerd in de Franse rechtbank, op de Franse TV en in de media. Dit heeft veel ruchtbaarheid gegeven aan de veelal onzichtbare overbrenging van gevaarlijke afvalstoffen van de ontwikkelde landen naar de ontwikkelingslanden. Dit geval is niet alleen illustratief voor de dubbele maten waarmee wordt gemeten, maar ook voor de vastberadenheid waarmee nationale overheden en multinationals internationale verdragen en wetten negeren wanneer die nadelig zijn voor hun eigen economische belangen.⁶

>

De frequentie van asbestgerelateerde aandoeningen wordt door de Griekse overheid onderschat. Het aantal door de socialezekerheidsstichting gemelde gevallen van asbestose bedroeg: drie (1994), vijf (1995), drie (1996), vier (1999), drie (2000) en één (2001). Dr. Patentalakis, ademhalingsspecialist bij een specialistisch ziekenhuis voor longaandoeningen, meldde van 1994 tot 2002 456 maal de diagnose asbestose te hebben gesteld en 22 maal mesothelioom. Groepen die een groter risico op asbestgerelateerde aandoeningen lopen, zijn onder andere:

- mensen in de streek rond Metsovo, waar de frequentie van mesothelioom hoog is ten gevolge van omgevingsblootstellingen;
- bemanningsleden van koopvaardij- en marineschepen, vooral technici, die traditioneel hoge niveaus van permanente asbestblootstelling ondervinden tijdens hun werk aan boord.

Hoewel borstvlieskanker in Griekenland als beroepsziekte wordt erkend, geldt dit niet voor borstvlieskanker.⁷ De overheid is bekend met deze tegenstrijdigheid, maar doet er niets aan. In 2001 werd bij een 52-jarige plaatwerker borstvlieskanker vastgesteld; dankzij de intensieve bemoeienissen van zijn artsen werd dit geval als beroepsziekte erkend.

Sinds het Helleense asbestseminar van 2002 in Athene is met de Griekse overheid een dialoog over asbest gaande. Op een persconferentie in Athene op 21 september 2005 bevestigde de minister van Arbeid het besluit om de Nationale commissie voor de beheersing van asbestgerelateerde risico's op te richten als onderdeel van het Ministerie van Werkgelegenheid en Sociale

Zekerheid. In samenwerking met de afdeling voor beroeps- en milieugeneeskunde van het Imperial College te Londen wordt overwogen een Grieks mesothelioomregister en later ook een register voor alle asbestgerelateerde aandoeningen op te zetten. Er worden plannen gemaakt om bij werknemers in de bouwsector de bekendheid met asbestrisico's te vergroten. Het Ministerie van Onderwijs ontwerpt een programma met betrekking tot asbest in scholen, inclusief maatregelen voor de bescherming van werknemers die asbest verwijderen uit verontreinigde schoolgebouwen, evenals de gebruikers van de gebouwen.

TSJECHISCHE REPUBLIEK

Van 1991 tot 2004 zijn in de Tsjechische Republiek 638 gevallen van mesothelioom gediagnosticeerd, waarvan 52 (8%) als beroepsaandoening werd erkend. Hiernaast werden 230 gevallen van andere asbestgerelateerde aandoeningen erkend. In de Tsjechische Republiek worden de erkende beroepsziekten genoemd in de Lijst van beroepsziekten (regeringsbesluit nr. 290/1995), die gebaseerd is op classificaties van de ILO.⁸ Er bestaan 18 gespecialiseerde klinieken of poliklinische afdelingen voor beroepsziekten. Ieder geval van beroepsziekte moet worden geverifieerd door één van de 18 afdelingen van de Dienst beroepsziekten; de aandoening moet op de Lijst van beroepsziekten staan en de blootstelling moet door bedrijfshygiënist worden bevestigd. De Dienst (niet een verzekeringsmaatschappij of rechtbank) beslist over de erkenning van de vordering en de uitkering van schadevergoeding, meestal binnen enkele weken.⁹ De verdeling van de 23 gevallen van beroepsgebonden asbestziekte die in 2004 werden erkend, blijkt uit de onderstaande tabel:

DIAGNOSE	AANTAL ERKENDE GEVALLEN	MANNEN/ VROUWEN	LEEFTIJD	BLOOTSTELLING (JAREN)
Asbestose	4	3/1	43-69	3-34
Pleurale hyalinose met longfunctieverlies	12	4/8	55-79	2-38
Mesothelioom	3	2/1	45-64	16-22
Longkanker met asbestose of pleurale hyalinose	4	4/0	56-73	3-30

Deze aantallen lijken laag, wanneer men bedenkt dat officiële bronnen ervan uitgaan dat in de Tsjechische Republiek tot 55 000 werknemers op het werk aan asbest zijn blootgesteld. De blootstellingen vinden nog steeds plaats bij werknemers die zich bezighouden met asbestverwijdering, sloop- en bouwwerkzaamheden.

INDIA

In het (Indiase) Nationaal Kankerregister worden geen gevallen van mesothelioom vastgelegd. De Indiase overheid registreert de frequentie van beroepsziekten niet. Slechts 7% van de Indiase beroepsbevolking is lid van een vakbond; de overgrote meerderheid van de werknemers, zeker in de bouwsector, wordt niet gezien of gehoord. Werknemers krijgen geen beschermende uitrusting of bescherming voor de luchtwegen tegen gevaarlijke asbestblootstellingen. Slecht bestuur in India, corruptie en politieke invloed die wordt verkregen via de uitdeling van de winsten van de asbestindustrie leiden alle samen tot een klimaat waarin het gebruik van asbest goed gedijt.

De asbestcementindustrie, die in India een invloedrijke lobby heeft, heeft politici overgehaald om de belasting op de invoer van asbest te verlagen; hierdoor is de invoer met bijna 30% toegenomen, van 76 095 ton in 1998-1999 tot 98 884 ton in 2002-2003. Volgens informatie van het Indiase parlement:

- zijn Rusland, Canada en Zimbabwe samen goed voor 82 % van het geïmporteerde asbest;
- is de productie van asbestcementproducten toegenomen van 681 000 ton in 1993-94 tot 1 387 000 ton in 2002-03;
- zijn er verspreid over heel India 32 asbestcementfabrieken; de deelstaten met het grootste aantal fabrieken zijn: Maharashtra (9), Tamilnadu (6), Andhra Pradesh (3) en West-Bengalen (2).

LITOUWEN

In 1997 werd geraamd dat in Litouwen 7 451 werknemers aan asbest waren blootgesteld, van wie 42% in de bouwsector werkzaam was. Verder liepen circa 2 787 andere werknemers risico op asbestgerelateerde beroepsziekten; het betrof hier werknemers van de:

- bouwmaterialenfabriek te Daugeliai, die van 1956 tot 1997 platen asbestcement produceerde;
- fabriek "Akmenes Cementas", die asbestcementen platen en buizen fabriceerde van 1963 tot 2001 (platen) resp. 2004 (buizen).

In de jaren negentig en het begin van de jaren tweeduizend werd bij controles asbest aangetroffen in elektriciteitscentrales, machinefabrieken en de chemische, bouw- en vervoersindustrie. Er is in Litouwen weinig sprake van erkenning voor asbestgerelateerde aandoeningen. Hoewel tussen 1992 en 2001 125 gevallen van borstvlieskanker zijn opgetekend en ieder jaar 1300 nieuwe gevallen van longkanker bij mannen worden gediagnosticeerd, is in geen enkel geval van een van deze twee aandoeningen sprake van een diagnose of schadevergoeding als asbestgerelateerde beroepsziekte. Er bestaat een lijst van aandoeningen, die ook door de overheid wordt erkend en waartoe zowel kwaadaardige als goedaardige aandoeningen behoren, waarvan wordt erkend dat ze het gevolg zijn van blootstellingen aan risico's op het werk. Het proces van beoordeling en rapportage van beroepsziekten is rigide en omslachtig:

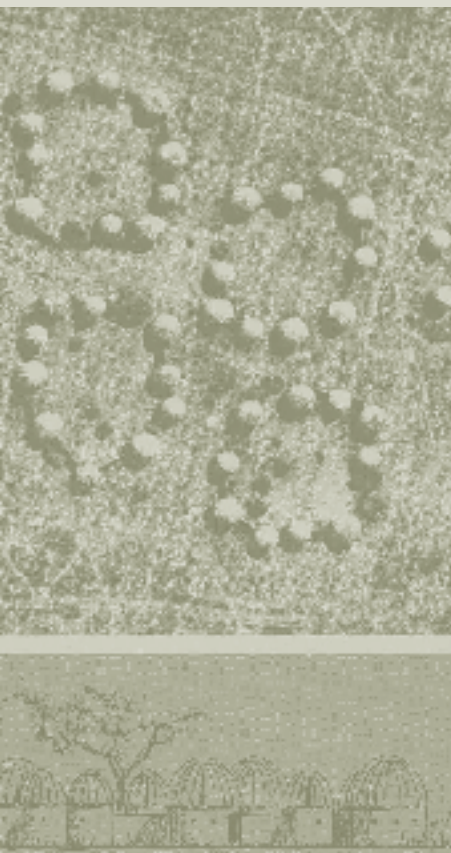
- een huisarts, bedrijfsarts of andere arts moet het geval melden aan de plaatselijke arbeidsinspectie;
- er wordt een commissie gevormd, bestaande uit drie leden, die onderzoekt of er sprake is geweest van blootstelling op de werkplek;
- de conclusies van deze commissie zijn het uitgangspunt voor het latere oordeel van een bevoegde bedrijfsarts.

Huizen van asbestcement in India

Huizen van asbestcement uit de jaren zeventig in Nigeria

Patiënten, van wie velen ernstig ziek zijn, moeten tijdens het gehele beoordelingsproces langdurige bijeenkomsten bijwonen. Ten gevolge van het tijdrovende en ingewikkelde karakter van de regeling zijn artsen niet snel geneigd gevallen te melden. Het bewijs van causaal verband moet ook worden geleverd voor mensen die hebben gewerkt in sectoren met een hoog risico, zoals asbestcement, of in risicovolle beroepen zoals dat van isolator, en die specifieke aandoeningen krijgen zoals mesothelioom of longkanker. Onderzoek in Litouwen wijst uit dat er ten minste 50 gevallen van asbestgerelateerde longkanker per jaar zijn, waarvan geen enkel als een beroepsziekte wordt erkend.

TURKIJE

De frequentie van mesothelioom is hoog in Karain en Tuzkoy, dorpen in Cappadocië in Turkije, vanwege de aanwezigheid en het gebruik van het natuurlijk aanwezige erioniet. Om te verkennen of er naast de gevaarlijke omgevingsblootstellingen nog andere factoren zijn die kunnen verklaren waarom bepaalde dorpingen mesothelioom krijgen en anderen niet, is een onderzoek gedaan door dr. Salih Emri van de universiteit van Hacettepe in Ankara. In de loop van dertig maanden werden gegevens verzameld over dieet, beroep, gewoonten, gezondheid en rookgedrag van gezinnen in de gemeenten Karain, Tuzkoy en Karlik, door een team van Turkse en Amerikaanse wetenschappers. Bij de toepassing van de techniek van genetische mapping bleek sprake te zijn van een genetische vatbaarheid:

- analyse van uitgebreide stambomen over zes generaties van 526 personen wees uit dat kwaadaardige borstvlieskanker genetisch werd overgedragen;
- gesuggereerd werd dat de verticale doorgifte van kwaadaardige borstvlieskanker waarschijnlijk plaatsvindt op autosomaal dominante wijze.

Nader onderzoek loopt nog. De beweringen over een verband tussen het SV40-virus en mesothelioom werden niet gestaafd door het onderzoek in Turkije, dat uitwees dat SV40 geen cofactor was bij de ontwikkeling van mesothelioom in Turkije.

PORTUGAL

In de jaren tachtig boden de asbestfabrieken in Portugal werk aan 800 mensen en was het asbestcement een florerende sector. Om hun belangen te beschermen, richtten de belanghebbenden van asbest een bedrijvenvereniging op, de "Vereniging van producenten van chrysotielproducten", die druk uitoefenden op de overheid om de invoering van beperkingen op asbest te dwarsbomen. De producenten beweerden hierbij dat chrysotiel onder "gecontroleerde omstandigheden" veilig kon worden gebruikt. Sinds de invoering van de asbestrichtlijnen van de EU wordt asbest in de industrie vervangen door veiliger alternatieven als PVA en cellulose.

Gegevens over de incidentie van beroepsgebonden asbestziekte in Portugal zijn slechts beschikbaar voor de periode 1985-1993; in deze periode werden 71 gevallen van asbestgerelateerde aandoeningen opgetekend. In 1992 werden zes doden ten gevolge van asbestgerelateerde aandoeningen geregistreerd. In 2003 meldde het Ministerie van Sociale Zaken 161 gevallen van asbestgerelateerde aandoeningen en een veel groter aantal gevallen van longcomplicaties door inademing van asbeststof. Het systeem voor het verzamelen en vergelijken van gegevens over de frequentie van asbestziekte is ontoereikend; hierdoor is het onwaarschijnlijk dat de officiële cijfers juist zijn.

BRAZILIË

De chloorindustrie heeft in Brazilië een invloedrijke lobby. In 2004 produceerden acht Braziliaanse bedrijven samen 1,2 miljoen ton chloor en 1,3 miljoen ton natronloog. Tweeënzeventig procent van de Braziliaanse chloorproductie wordt gerealiseerd door drie bedrijven, die gebruik maken van de asbestmembraantechnologie; in 2003 verbruikten deze fabrieken 128 ton asbest voor hun asbestmembranen.

De Braziliaanse fabrieksinspecteur Fernanda Giannasi stelde een onderzoek in naar gevaarlijke blootstellingen in de industrie, maar werd door ambtenaren van het Ministerie van Arbeid opgedragen haar onderzoek te staken. Maar voordat zij dit deed, concludeerde zij dat de risico's van

beroepsgebonden blootstelling aan asbest in de chlooralkalisector net zo ernstig zijn als in andere sectoren waarvoor het gebruik van asbest in Europa verboden is.

Meer dan 11% van het asbest op de wereld komt uit Brazilië. Dit land heeft inmiddels Canada van zijn plaats verdrongen als 's werelds vierde producent van chrysotiel. Brazilië voert 65% van zijn jaarlijkse productie van 252 000 ton uit naar Thailand, India, Indonesië, Iran en naar andere Latijns-Amerikaanse landen. De Braziliaanse overheid sluit met haar hypocriete standpunt met betrekking tot asbest aan bij het Canadese model: hoewel Canada beweert dat asbest onder "gecontroleerde omstandigheden" veilig kan worden gebruikt, voert het land meer dan 95% van het

geproduceerde asbest uit. Hoewel de Braziliaanse overheid plannen aankondigde om asbest in 2004 te verbieden, is er niets gebeurd. Voor ontwikkelingslanden als Brazilië is het moeilijk optreden tegen een industrie met zulke invloedrijke stakeholders. Het Wetenschappelijk Comité voor de toxiciteit, de ecotoxiciteit en het milieu (SCTEE) van de Europese Unie zal binnenkort de asbestderogatie voor de chloorproductie herzien op grond van de EU-richtlijn van 1999, die bepaalt dat de ontheffing uiterlijk op 1 januari 2008 moet worden heroverwogen. Het SCTEE moet deze derogatie afschaffen; hiervan zal ook een krachtig signaal uitgaan naar de nationale overheden en internationale organen om een wereldwijd verbod op asbest in te voeren.

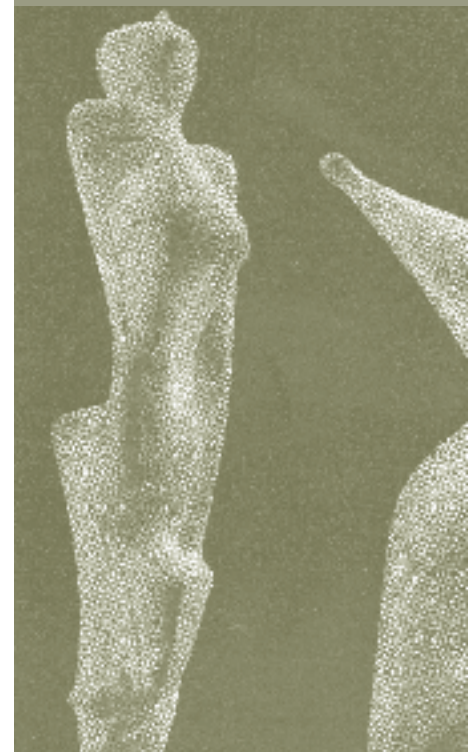
Het onheil exporteren

Chloor – een speciaal geval

Toen in 1999 de EU-richtlijn nr. 99/77/EG het gebruik van chrysotiel met ingang van 1 januari 2005 verbood, werd één uitzondering gemaakt, namelijk voor het gebruik van asbestmembranen bij de productie van chlooralkali in al bestaande fabrieken. De Europese chloorlobby onder leiding van de bedrijvengroep Euro Chlor, betogde dat de chloorindustrie als "speciaal geval" zou moeten worden behandeld, omdat:

- het risico op asbestblootstelling in deze industrie zeer gering zou zijn;
- de asbestmembranen ter plaatse zouden worden geproduceerd in een gesloten proces en niet op de markt zouden worden gebracht;
- er meer tijd nodig was om acceptabele substituten te ontwikkelen, anders zou er risico op ontploffingen zijn.

In werkelijkheid waren de motieven van de industrie zuiver economisch. Hoewel geschikte alternatieven al beschikbaar waren, ging het de industrie alleen om het vermijden van de kosten van de overgang op asbestvrije technologie. In Europa produceren 85 bedrijven per jaar 20 miljoen ton chlooralkali (chloor + natronloog); Duitsland is als grootste producent goed voor 48,9% van de totale Europese productie. Sinds 1997 verloopt de geleidelijke afschaffing van het asbestgebruik bij de Europese chloorproductie in een langzaam tempo: in 1996 werden bij 24% van de totale productie asbestmembranen gebruikt; in 2005 was dit percentage gedaald tot 17,4%. Negen van de Europese bedrijven die chlooralkali maken, gebruiken asbestmembraantechnologie: drie in Frankrijk, twee in Duitsland, één in Polen, één in Nederland en één in Noorwegen. Bij het huidige vervangings tempo zal het nog 24 jaar duren voordat het asbestgebruik in dit proces tot het verleden behoort.

Kunst met asbest

BEROEPSGEBONDEN BLOOTSTELLING AAN ASBEST

De gezondheid en veiligheid van werknemers weegt vaak minder zwaar dan de bedrijfswinsten. Decennia van zakelijke hebzucht hebben catastrofale gevolgen gehad voor de levens van miljoenen werknemers overal ter wereld. In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de niveaus van blootstelling aan asbest op de werkplek in Nederland, Spanje, Bulgarije en Italië.

Ontlopen van verantwoordelijkheid

Vorderingen op grond van borstvliesplak zijn goed voor 70% van alle asbestprocessen in het Verenigd Koninkrijk. In het verleden kenden de rechtbanken aan slachtoffers van borstvliesplak als voorlopige voorziening £6 000-£7 500 toe; in 2005 werden door een gerechtelijke uitspraak deze uitkeringen met ongeveer 50% verlaagd. Deze uitspraak wordt momenteel aangevochten voor het Beroepshof. Andere ontwikkelingen met een ongunstige invloed op de rechten van slachtoffers zijn bedrijfsreorganisaties zoals de overname van de Britse "asbestgigant" T&N PLC door het Amerikaanse bedrijf Federal Mogul (FM). Binnen drie jaar na de overname ging FM failliet onder een stortvloed van Amerikaanse asbestvorderingen en werd T&N onder bewind gesteld. In de vier jaar nadien zijn duizenden mensen overleden aan asbestgerelateerde aandoeningen en is geen enkel slachtoffer schadeloos gesteld, omdat alle vorderingen als gevolg van een gerechtelijke uitspraak nog steeds bevroren zijn. Cape PLC, voorheen de tweede asbestgroep in het Verenigd Koninkrijk, probeert eveneens haar asbestaansprakelijkheden te beperken door middel van een bedrijfsreorganisatie. In 2005 maakte het bedrijf plannen bekend voor de oprichting van een compensatiefonds van £40 miljoen, dat door Britse groepen van asbestslachtoffers sceptisch werd onthaald. Door de tegenstand van deze groepen en hun juridisch adviseurs slaagde Cape er niet in haar voorstellen snel door de rechtbanken te loodsen; groepen van benadeelden zijn momenteel op zoek naar onafhankelijk juridisch en financieel advies om de waarde en levensvatbaarheid van de voorstellen van Cape te beoordelen.

"Alsof dit alles nog niet genoeg was, moesten de slachtoffers van asbestgerelateerde aandoeningen door nalatige werkgevers ook nog rekening houden met de mogelijkheid dat de verzekeringsmaatschappij van de werkgever niet uitbetaalde."
Sally Moore, advocaat.

Het socialistische parlementslid Remi Poppe uit **Nederland** onderzoekt al meer dan veertig jaar gevaarlijke asbestblootstellingen. Volgens Poppe golden er "voordat asbest in Nederland werd verboden strenge milieueisen voor het werk met chrysotielasbest; deze eisen werden op grote schaal veronachtzaamd." Eind jaren tachtig kwam Poppe in contact met mensen uit Goor, waar een asbestcementfabriek van Eternit stond; deze mensen verleenden hem via de achteringang toegang tot de fabriek. Hier zag hij mensen onder afschuwwekkende omstandigheden hun werk doen:

- de fabrieksvloer was bedekt met asbestafval;
- er viel asbest van de transportband;
- men veegde asbestafval droog van de vloer op;
- het eindproduct zou eigenlijk vacuümverpakt moeten worden in plastic zakken, maar werd gewoon in de plastic verpakking gegooid en vervolgens handmatig aangedrukt en vastgemaakt;
- de hitte in de fabriek (het was augustus) was zodanig dat geen van de werknemers beschermingskleding droeg.

Toen Poppe zijn verslag van deze bevindingen publiceerde, dreigde het bedrijf met een proces. Het schandaal dat uit dit incident ontstond, leidde uiteindelijk tot het asbestverbod in Nederland. "Wanneer dit soort misdragingen van bedrijven mogelijk is in een land met strenge regels voor arbeidsomstandigheden, wat gebeurt er dan elders?" vraagt Poppe zich af. "Het is tijd dat asbest wereldwijd wordt verboden. De Verenigde Naties moeten een resolutie aannemen die oproept tot het sluiten van de asbestindustrie overal ter wereld."

SPANJE

In de decennia voorafgaand aan het asbestverbod in Spanje zijn 140 000 werknemers blootgesteld aan een combinatie van crocidoliet, amosiet en chrysotiel (2001)¹⁰. In die tijd werd meer dan twee miljoen ton¹¹ chrysotiel geïmporteerd. Volgens het (Spaanse) Nationaal centrum voor epidemiologie is de sterfte ten gevolge van asbest met 90% gestegen van 419 slachtoffers in 1992 tot 795 in 2002.¹²

Asbestafval

Gebroken en zichtbare asbestbuizen

[Het is tijd dat asbest wereldwijd wordt verboden. De Verenigde Naties moeten een resolutie aannemen die oproept tot het sluiten van de asbestindustrie overal ter wereld.]

Remi Poppe
voormalig parlementslid,
Socialistische Partij, Nederland

De Spaanse ervaringen met asbest zijn vergelijkbaar met die in andere landen, in de zin dat veel van de geboekte vooruitgang het resultaat is van coördinatie van de activiteiten van slachtoffers en vakbonden. De Confederación Sindical de Comisiones Obreras (CCOO), een van de grootste vakbonden in Spanje, werkt samen met andere belanghebbenden, waaronder het comité van hoge functionarissen van de arbeidsinspectie (SLIC) van de EU, om de volgende projecten in Spanje af te ronden:

- het opzetten van een programma van gezondheidsbewaking voor werknemers die risico lopen;
- de oprichting van een nationaal register van mesothelioomgevallen en een programma voor psychologische en sociale steun aan asbestslachtoffers;
- epidemiologisch onderzoek in asbestconcentratiegebieden;
- wetgeving voor vervroegd pensioen voor aan asbest blootgestelde werknemers;
- de oprichting van een nationaal compensatiefonds en procedures voor de erkenning van asbestletsel als beroepsziekte;
- de invoering van een nationaal protocol om het publiek te beschermen tegen verborgen asbest in de Spaanse infrastructuur; verplichte asbestcontroles van gebouwen en constructies.

BULGARIJE

Er bestaat in Bulgarije geen systematische observatie van aan asbest blootgestelde werknemers. Ondanks maatregelen van de overheid om gevaarlijke asbestblootstellingen te verminderen, bleek uit een studie van vijf jaar geleden dat nog altijd 4 400 werknemers op het werk werden blootgesteld aan asbest en dat de bekendheid

met de risico's van asbest bij zowel werkgevers als werknemers gering was.

Volgens Svetla Karova van de Federatie van onafhankelijke vakbonden (Bulgarije)¹³ werd in Bulgarije tussen de jaren zeventig en de jaren negentig 40 000 ton chrysotiel en anthofylliet geproduceerd of verwerkt. Bovendien werden duizenden tonnen asbesthoudende producten geïmporteerd voor gebruik in de bouw, de energieproductie, vervoer en andere sectoren. De gerapporteerde frequentie van asbestziekte voor de periode 1980-2000 noemt in totaal 887 gevallen, met inbegrip van 45 gevallen van kwaadaardige borstvlieskanker. Hoewel het aantal gevallen van mesothelioom bijna verdrievoudigd is, van zes in 1991 tot 16 in 1997, worden veel gevallen niet meegeteld door een ineffektieve verzameling van gegevens.

ITALIË

Officiële cijfers wijzen uit dat de Italiaanse staat in maart 2005 erkenning had gegeven aan 128 000 vorderingen wegens beroepsgebonden asbestgerelateerde aandoeningen van benadeelden die meer dan een decennium geleden werden blootgesteld. Volgens de Italiaanse vakbondsmedewerker Riccardo Ferretti is het beheer van de aanwezige asbestproducten in vele openbare gebouwen, waaronder ook scholen en ziekenhuizen, ontoereikend en worden de procedures voor verwijdering van asbest en ontsmetting voorafgaand aan de sloop niet op afdoende wijze uitgevoerd. Ook na de invoering van het Italiaanse asbestverbod in 1992 blijft asbest in Italië voor problemen zorgen. De asbestregelgeving wordt slechts gedeeltelijk gehandhaafd en de werknemersbescherming blijft ontoereikend.

De rekening betalen voor de industrie

Een schatting van de totale kosten van de behandeling van mesothelioom in het Verenigd Koninkrijk in de periode 1990-1999 bedraagt £471 019 000. Deze kosten worden gedragen door de belastingbetaler en niet door de asbestbedrijven die hebben geprofiteerd van de verkoop van asbesthoudende producten. De mondiale asbestproducenten hebben uitsluitend winst kunnen maken op hun dodelijke bedrijvigheid door de kosten van medische zorg en behandeling voor hun slachtoffers uit te besteden. Wanneer deze kosten wel worden meegerekend, zijn productie en gebruik van asbest niet meer economisch.

OMGEVINGSBLOOTSTELLING AAN ASBEST

Asbest heeft niet alleen gevolgen voor de gezondheid en veiligheid van diegenen die er rechtstreeks op de werkplek aan blootstaan, het veroorzaakt ook op grote schaal lucht- en milieuverontreiniging waar grote delen van de bevolking mee te maken krijgen. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op onderzoeken in Polen, Cyprus, Italië en Oekraïne

POLEN

Het artikel *Omgevingsblootstelling aan asbest in Polen* van dr. Neonila Szeszenia-Dabrowska, asbestdeskundige van het Nofer-instituut voor arbeidsomstandigheden in Polen, geeft een overzicht van de specifieke kenmerken van milieuverontreiniging met asbest:

- onbeperkte levensduur – asbestvezels zijn nagenoeg onverwoestbaar;
- doorlopend risico – de dodelijke vezels komen onafgebroken vrij bij de desintegratie van asbesthoudende materialen zoals asbestcement en isolatieproducten;
- de diversiteit van de bronnen van asbest en de variabele concentratie asbestvezels in de omgevingslucht.

Een omgevingsblootstelling aan asbeststof verhoogt het risico op longkanker en kan ook leiden tot mesothelioom en tot goedaardige beschadigingen van het borstvlies. Om het gezondheidsrisico voor de bevolking te kunnen kwantificeren is het van groot belang rekening te houden met de volgende factoren:

- de accumulatie van inadembare asbestvezels uit de omgevingslucht in de longen tijdens het leven van een individu;
- de lange latente perioden van asbestgerelateerde aandoeningen (20-40 jaar) en het feit dat de aandoening zich kan ontwikkelen lang nadat de gevaarlijke blootstelling is opgehouden;
- het feit dat kortdurende omgevingsblootstellingen aan hoge concentraties asbest evenals een langdurig contact met een lage concentratie asbest tot mesothelioom kan leiden.

Bij gebrek aan gedetailleerde gegevens over de asbestconcentratie in de omgevingslucht zijn de onderstaande factoren essentieel voor een juiste risicobeoordeling:

- de in een land ingevoerde hoeveelheid asbest en asbesthoudende materialen;
- de hoeveelheid gebruikte ruwe asbest in asbestverwerkende fabrieken;
- het jaarlijkse verbruik van ruw asbest per inwoner;
- de hoeveelheid en toestand van de asbesthoudende producten in het land en de hoeveelheid asbestafval en met asbest verontreinigd afval.

Polen heeft twee miljoen ton asbest geïmporteerd, waarvan 90 % chrysotiel uit de voormalige Sovjet-Unie en 10 % crocidoliet uit de Republiek Zuid-Afrika. Geschat wordt dat er in de Poolse gebouwen 15,5 miljoen ton asbesthoudend materiaal aanwezig is. Voor de productie van asbestcementproducten in de Poolse fabrieken van 1946 tot 1993 is 1,4 miljoen ton asbest verbruikt, waaronder 86 000 ton crocidoliet. Er zijn opvallende verschillen in de regionale frequenties van asbestziekte in Polen, die correleren met de locatie van voormalige asbestverwerkende bedrijven:

“Fabrieken die asbestcementproducten maakten, vormden bronnen van een aanzienlijke atmosferische verontreiniging; de lucht in de nabijheid van die fabrieken bevatte een aanzienlijke concentratie asbestvezels. De opslag van asbestafval evenals de roekeloze pogingen van de plaatselijke bevolking om met asbest verontreinigde voorwerpen “uit zuinigheid” te hergebruiken, leidden tot ernstige gezondheidsproblemen,” aldus Neonila Szeszenia-Dabrowska.

Asbestuitval in een kleine Poolse stad

Er is een concentratie van asbestcementproductie in de oostelijke provincies van Polen, onder meer in Podlaskie, Lubelskie, Mazowieckie en Swietokrzyskie. Szczucin, een kleine stad in Zuidoost-Polen, is een asbestconcentratiegebied. In deze stad, die vroeger de locatie was van een grote asbestcementfabriek, die grote hoeveelheden crocidoliet verbruikte, zijn zowel de plaatselijke bevolking als het milieu verontreinigd. Een analyse van de metingen laat zien dat meer dan helft (55 %) van de inwoners van het district blootgesteld is aan een asbestvezelconcentratie in het milieu van meer dan 10f/l. In de periode 1987-2003 werden 55 gevallen van borstvlieskanker gemeld, waarvan 28 bij fabrieksarbeiders in Szczucin (beroepsgebonden en omgevingsblootstelling) en 27 bij andere inwoners van Szczucin (omgevingsblootstelling). De frequentie van borstvlieskanker bij de plaatselijke bevolking in 2000-2003 was 125 maal zo hoog als bij de Poolse bevolking als geheel.

Asbestafval in Oekraïne

CYPRUS

In 1980 was van 8% van de bevolking die in de onmiddellijke nabijheid van de chrysotielasbestmijnen in Cyprus woonde de gezondheid geschaad door asbestaandoeningen. In de periode 1990-95 was 30% van de sterfgevallen in dit gebied het gevolg van asbestgerelateerde aandoeningen zoals mesotheliom, asbestose en longkanker. Het grootste probleem is tegenwoordig het gebied in de buurt van de mijnen waar het afval zich heeft opgehoopt. Er is een debat gevoerd over de vraag of asbest uit woningen moet worden verwijderd, maar er was geen alternatieve accommodatie beschikbaar om de bewoners te huisvesten. In 2002 wees een onderzoek 110 overheidsgebouwen in Cyprus aan die asbestmaterialen bevatten. Er werd door de overheid een actieplan opgesteld voor:

- de geleidelijke verwijdering van dakpannen met asbest van scholen en overheidsgebouwen;
- gebruik van afgedankte asbestmijnen voor de veilige opslag van asbestafval;
- de verwijdering van asbesthoudende buizen uit het waterleidingstelsel.

Drie jaar later was er nog maar weinig tot stand gebracht. Ook heeft een tekort aan locaties voor asbestverwijdering in Cyprus geleid tot een ongecontroleerde dumping van asbestafval. De anti-asbestcampagne eist:

- de onmiddellijke veilige verwijdering en afvoer van asbesthoudend materiaal uit openbare ge-

bouwen en het waterleidingstelsel;

- de productie en het veilige beheer van gereguleerde locaties voor de verwijdering van asbestafval;
- de onmiddellijke invoering van verplichte asbestcontroles voor openbare en particuliere gebouwen;
- de uitvoering van een bewustwordingscampagne voor het publiek;
- strengere wetgeving om gevaarlijke blootstellingen aan asbest tot een minimum te herleiden

ITALIË

De Italiaanse vereniging van aan asbest blootgestelde mensen stelt dat omgevingsblootstelling aan asbest in Italië een toenemend probleem vormt. Dit kan verrassend lijken wanneer men bedenkt dat asbest in Italië sinds 1992 verboden is. De aanwezigheid van 34 miljoen ton asbest in Italië blijft echter een duidelijk gevaar vormen voor het publiek en voor werknemers.

Er is in Italië geen schadevergoeding beschikbaar voor slachtoffers van omgevingsblootstelling aan asbest. De vereniging oefent druk uit op politici om een fonds op te zetten dat compensaties aan deze slachtoffers kan uitkeren. Uit gegevens van het nationale mesotheliomregister blijkt dat in 2001 4% (88 van 3 446) van de mesotheliomgevallen het gevolg was van omgevingsblootstelling; de overgrote meerderheid van de asbestkankergevallen ontstaat door beroepsgebonden blootstelling.

EU-wetgeving betreffende asbest en chemische stoffen – REACH

Het gebruik van asbest in de EU is via specifieke wetten aan banden gelegd. Het nieuwe beleid inzake chemische stoffen van de Europese Unie, ook wel REACH (registratie, evaluatie en vergunningverlening (autorisatie) van chemische stoffen) genoemd, heeft slechts ten dele betrekking op asbest. Er worden geen belangrijke nieuwe eisen gesteld. REACH is speciaal ontworpen om de chemische industrie te reguleren. Over de meeste veelgebruikte chemische stoffen is namelijk weinig of geen veiligheids- en milieu-informatie vrij beschikbaar. Er gaan steeds meer stemmen op dat de toename in de afgelopen decennia van het aantal mensen dat aan kanker, allergieën, geboortefwijkingen en verminderde vruchtbaarheid lijdt, hier iets mee te maken heeft.

De meest innovatieve REACH-maatregel is de registratieprocedure. Dit houdt in dat fabrikanten de chemische stoffen die zij het meeste maken, moeten laten registreren. Voor elke stof moet de branche een dossier opbouwen met informatie over de fysisch-chemische, toxicologische en echotoxicologische eigenschappen van die stof, evenals over de toepassingen daarvan. Dit dossier wordt naar het Europees Agentschap voor chemische stoffen doorgestuurd. De branche zelf moet aan de hand van de inhoud in de hele aanvoerketen maatregelen voor risicobeheersing treffen. Door de amendementen die door het Europees Parlement en de Raad op het voorstel van de Commissie zijn aangebracht, valt asbest echter buiten het bereik van de wet. Volgens de geamendeerde REACH-wet hoeven gevaarlijke mineralen niet te worden geregistreerd. Alleen de vergunningverlening- en beperkingbepalingen van REACH zijn van toepassing.

Door de aangenomen amendementen op het voorstel, kan REACH niet meer fungeren als een systeem om nieuwe asbestgevallen vroegtijdig te signaleren. Doordat registratie voor gevaarlijke mineralen niet verplicht is, kunnen de risico's die met asbest gepaard gaan, niet vroegtijdig of op een andere manier dan in het verleden al het geval was, worden onderkend. Het Europees Parlement en de Raad moeten vóór het voorjaar van 2007 de laatste hand aan het REACH-voorstel leggen.

Carolina Falk.

OEKRAÏNE

Dmytro Skrylnikov van de vereniging voor milieu-recht in de CEE/NIS¹⁴ in Lviv, Oekraïne, bevestigt dat het gebruik van asbest in Oekraïne tot op heden voortduurt. Momenteel worden door 4 000 werknemers in 10 fabrieken 110 000 ton Russisch en Kazachs chrysotiel verwerkt voor de productie van asbesthoudende materialen, die een jaaromzet van 828 000 euro opleveren. Een van de voornaamste asbestproducten van Oekraïne is dakbedekking, die vooral in plattelandsgebieden op grote schaal wordt toegepast. Nu de invoer van asbestproducten naar de EU verboden is, schaken sommige fabrikanten over op asbestloze tech-

nologie. Gedurende de afgelopen jaren daalde de productie van dakbedekkingmateriaal van asbest met 6-7% per jaar. In Oekraïne bestaat echter geen overheidsbeleid met betrekking tot asbest en geen coördinatie tussen de verschillende ministeries en instellingen. Ten gevolge hiervan ijveren sommige politici voor harmonisatie van de nationale wetgeving met die van de EU, inclusief richtlijnen met betrekking tot asbest, terwijl anderen het beleid voorstaan zoals dat bepleit wordt door de asbest-industrie en de Russische overheid, gebaseerd op het argument van het "gecontroleerd gebruik".

In 2004 was de afgevaardigde van Oekraïne een van de 11 nationale vertegenwoordigers die zich

[In Oekraïne bestaat echter geen overheidsbeleid met betrekking tot asbest en geen coördinatie tussen de verschillende ministeries en instellingen.]

Achtergelaten zakken vol asbest in Oekraïne

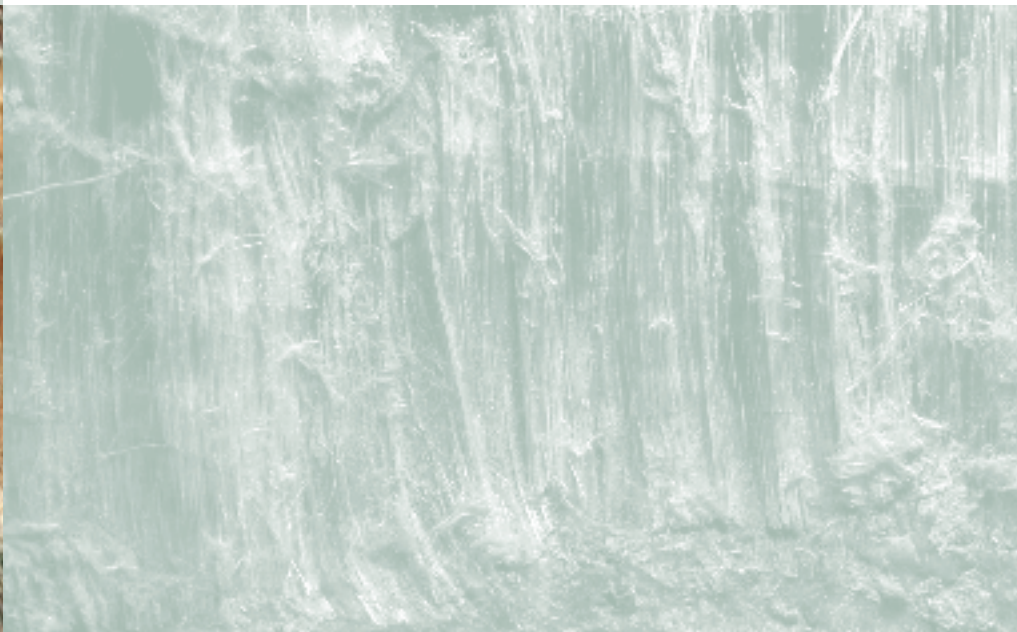

Blootgesteld asbest in Spodden Valley

Asbestvezels

keerden tegen de vermelding van chrysotiel op de PIC-lijst van het verdrag van Rotterdam. Na de bijeenkomst vertelde de Oekraïense afgevaardigde, die directeur was van het Instituut voor arbeidsomstandigheden, aan de journalisten:

- Oekraïne heeft zijn recht om asbest te gebruiken gehandhaafd!
- Oekraïne heeft aan de EU bewezen dat chrysotielasbest veilig is en veilig kan worden gebruikt.

In mei 2005 zegde de Wereldbank een lening van 71,9 miljoen euro toe voor een programma voor *Gelijke toegang tot goed onderwijs in Oekraïne*. De voorwaarden van deze lening wijzen op de problemen die worden veroorzaakt door de aanwezigheid van asbestmaterialen in de Oekraïense scholen en zouden volgens Skrylnikov de eerste stap kunnen zijn naar een nationaal asbestverbod:

“Omdat veel schoolgebouwen in Oekraïne tijdens het Sovjetregime zijn gebouwd en daken van as-

bestmateriaal hebben, zal voor de sanering van deze gebouwen in het kader van het project een veilige verwijdering en afvoer van die asbestmaterialen vereist zijn. Het Ministerie van Onderwijs zal in overleg met de voornaamste belanghebbenden een milieubeheersplan opstellen met onder meer de volgende maatregelen:

- (i) er zullen geen asbestmaterialen worden gebruikt bij de sanering van scholen;
- (ii) het asbest zal behoorlijk worden verwijderd in overeenstemming met de wet en de algemeen aanvaarde verwijderingpraktijken;
- (iii) er zal geen verf op loodbasis worden gebruikt en
- (iv) bouwlawaai zal worden beperkt tot een minimum dat acceptabel is voor de omwonenden.

Bouwaannemers zal worden verzocht zich te houden aan het milieubeheersplan, dat onderdeel zal vormen van de standaardaanbesteding.”

FEARS MOUNT OVER ASBESTOS

Spodden Valley

De burgercampagnegroep "Save Spodden Valley" is opgezet om aandacht te vragen voor de problemen die worden veroorzaakt door de milieuverontreiniging van een terrein van 29 hectare, dat in het verleden eigendom was van Turner Brothers Asbestos (TBA) in Rochdale, Groot-Brittannië. In de jaren zeventig van de negentiende eeuw was dit de geboorteplaats van de moderne asbestverwerkende textielindustrie. Het was bijna dertig jaar lang het wereldhoofdkantoor van de grootste asbestgroep van het Verenigd Koninkrijk, Turner & Newall (T&N), evenals de locatie van de Asbestosis Research Council. De verwerking van honderdduizenden tonnen asbestvezel door TBA stelde zowel de werknemers als de plaatselijke bevolking bloot aan gevaarlijke hoge asbestconcentraties. Een bedrijfsrapport uit 1957 bevestigde:

"Op dit moment werken er 2 200 mensen in de fabriek in Rochdale, van wie 1 390 werkzaam zijn in "gereguleerde gebieden", d.w.z. gebieden waarop de verordeningen van toepassing zijn. Het totale gewicht aan (asbest-) stof dat wordt teruggewonnen in de filterruimten is meer dan 6 800 kg; dit alles wordt als afval gestort."

De verontreiniging van deze locatie was algemeen bekend. De voormalige eigenaars van de locatie beschouwden deze als "een bezit van twijfelachtige waarde, mogelijk zelfs een verliespost." Omwonenden die in de fabriek hadden gewerkt, bevestigden het bestaan van asbeststortplaatsen met mogelijk tienduizenden tonnen asbestafval. In april 2004 kochten projectontwikkelaars de locatie op en begonnen met het kappen van de bomen rond de resterende fabrieksgebouwen. De kennelijke veronachtzaming van de verontreinigde status van deze locatie en de mogelijke gezondheidsgevolgen van de maatregelen van de ontwikkelaars wekten de woede van de plaatselijke gemeenschap: de campagne Save Spodden Valley was een feit.

Jason Addy, een van de oprichters, somt de voornaamste bezorgdheden van de activisten als volgt op:

1. de aanwezigheid van asbest in stortplaatsen op het terrein en in de nog aanwezige fabrieksconstructies;
2. de mogelijke verontreiniging van plaatselijke waterbronnen – met asbest verontreinigde stortplaatsen aan de oevers van de rivier de Spodden, asbestafval dat in afgedankte kolennijnen is gestort, die vervolgens onder water lopen;
3. het verstoren van verontreinigde grond en gebouwen zou een aanzienlijke asbestverontreiniging in de lucht kunnen brengen.

"Tenzij deze locaties behoorlijk worden beoordeeld en ontsmet, zullen ook toekomstige generaties blootstaan aan de gevaarlijke concentraties die al de gezondheid en de levens van zo velen hebben verwoest. De plannen van de eigenaars om ruim 600 woningen plus een crèche te bouwen op een locatie die niet naar behoren is beoordeeld, is op zijn minst erg onverstandig. Ieder nieuw dodelijk kankergeval veroorzaakt door asbest van de locatie is er één te veel. Het dal moet met de grootste omzichtigheid worden behandeld. Totdat er een uitvoerig publiek onderzoek is geweest moeten alle ontwikkelingsactiviteiten worden verboden." Jason Addy

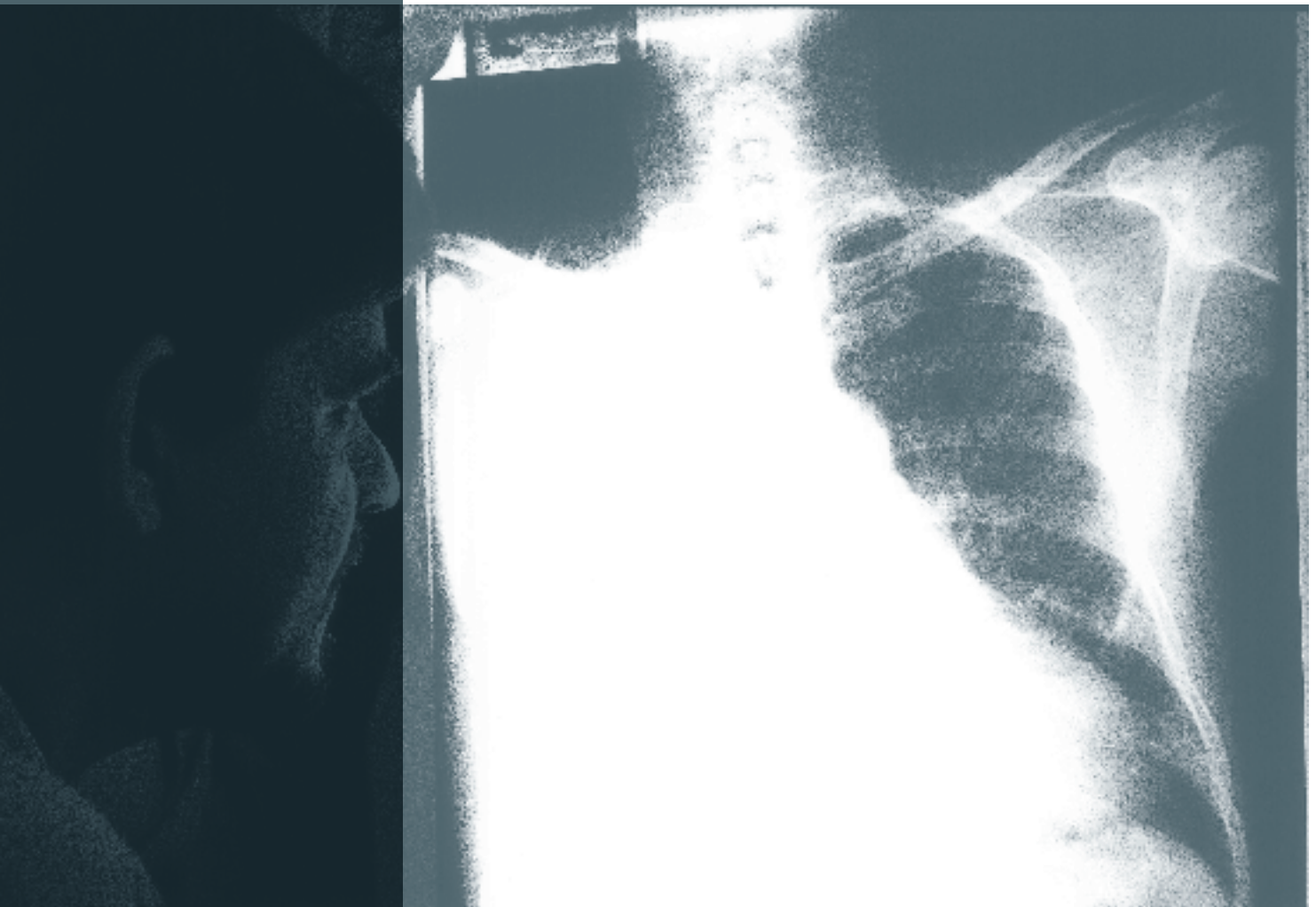
De gebeurtenissen in Rochdale hebben een bredere relevantie. Voormalige industriële locaties staan in het Verenigd Koninkrijk, evenals elders, onder een enorme druk om te worden ontwikkeld voor de woningbouw.

Demonstratie van kinderen in Rochdale

DE MENSELIJKE DIMENSIE VAN ASBESTZIEKTE

De realiteit van de asbestepidemie is te vinden in de honderdduizenden nabestaanden en rouwende gemeenschappen in de hele EU. Iedere persoon die overlijdt aan een asbestgerelateerde aandoening is er één te veel. In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de verhalen van een aantal onschuldige slachtoffers van asbest.

Ontlopen van verantwoordelijkheden en andere afweertactieken van bedrijven

De strijd om vergoeding voor asbestslachtoffers en hun gezinnen is een onophoudelijke worsteling. Recente ontwikkelingen laten de toenemende onverzoenlijkheid zien van verweerders die, geconfronteerd met een scherpe stijging van het aantal asbestgerelateerde sterfgevallen in het Verenigd Koninkrijk, een gecoördineerde verdedigingsstrategie opzetten in de rechtbanken en in de media om de rechten van asbestslachtoffers te ondergraven. Verzekeraars en verweerders hebben samengewerkt aan de strategie voor de zaak-Fairchild, waar ze beweerden dat wanneer niet wetenschappelijk kan worden bewezen welke asbestvezel het mesothelioom bij een benadeelde heeft veroorzaakt, een verweerder niet aansprakelijk kan worden gesteld. Gelukkig bepaalde het Britse Hogerhuis in 2002 dat benadeelden die waren blootgesteld aan een asbestconcentratie waardoor ze een aanzienlijk groter risico op mesothelioom liepen, recht hadden op vergoeding van alle door hen geleden schade tegenover iedere overblijvende nalatige verweerder. Na Fairchild werd in een actuair rapport (2004) geraamd dat er in de komende drie decennia mogelijk 200 000 Britse asbestvorderingen zouden kunnen zijn, die £8-£20 miljard zouden kosten; deze voorspellingen gaven een extra impuls aan de zoektocht naar nieuwe afweertactieken. In de zaak-Barker, die in 2006 door het Hogerhuis wordt behandeld, zullen de verweerders betogen dat wanneer de vergoeding wordt verdeeld over verschillende werkgevers, elk van hen uitsluitend aansprakelijk is voor zijn eigen aandeel in de schade. Een overwinning voor de verweerders zou "ingrijpende gevolgen hebben voor de mogelijkheden voor schadevergoedingen aan mesotheliomslachtoffers."

FRANKRIJK

Een zuster strijdt voor gerechtigheid

De familie van Nicole Voide woonde minder dan 100 meter van de CMMP-asbestfabriek in Aulnay-sous-Bois¹⁵. De plaatselijke school, die zij samen met haar broer bezocht, bevond zich op 50 meter afstand van de fabriek. In 1995 werd bij Voide's broer mesothelioom vastgesteld. Toen de diagnose werd gesteld, trachtte men de bron van zijn blootstelling op te sporen; niemand bracht zijn aandoening in verband met de fabriek, die een aantal jaren daarvoor was gesloten.

Een grondig onderzoek van zijn arbeidsgeschiedenis bracht documenten aan het licht waaruit zonneklaar naar voren kwam dat er op de locatie van CMMP asbest was verwerkt. Gemotiveerd door haar belofte aan haar broer dat zij voor gerechtigheid zou zorgen, zette Voide haar onderzoek voort en stelde vast dat er 50 andere sterfgevallen waren geweest onder de plaatselijke bevolking die woonde of studeerde binnen een straal van 500 meter rondom de fabriek. In 2000 werd

een openbare bijeenkomst gehouden; de organisatoren verwachtten een publiek van 20 mensen, maar er kwamen 100 mensen opdagen. Zestig vrijwilligers spraken af een nieuwe organisatie op te richten, het "Collectief van omwonenden en slachtoffers van CMMP",¹⁶ om campagne te voeren voor een oplossing voor de vervallen locatie. In april 2005 zette het 200 man sterke collectief samen met vier andere organisaties een demonstratie op touw bij de afgedankte fabriek om te eisen dat het bedrijf de locatie zou ontsmetten.¹⁷ Voide noemde op de asbestconferentie van GUE/NGL de vier asbestschandalen van Aulnay-sous-Bois:

1. de bouw van de CMMP-asbestfabriek op 50 meter van een crèche en een basisschool in het stadscentrum, terwijl de overheidsorganen wisten dat asbest een gevaarlijke stof was;
2. de overtreding van de Franse hygiënewetgeving door het bedrijf;
3. het historische falen van de plaatselijke overheid om de bewoners, studenten en het milieu te beschermen;
4. het huidige falen van de plaatselijke overheid om de locatie te ontsmetten.

Pierre Voide als scholier

Xavier Jonckheere

BELGIË

Wonen onder een zwaard van Damocles

De familie van Xavier Jonckheere is door asbest gecedeerd. De vader van Jonckheere, die met asbest werkte, overleed in 1987 aan mesotheliom; zijn moeder overleed in 2000 aan dezelfde aandoening. De woning van de familie bevindt zich op 200 meter van de plaatselijke Eternit-fabriek in Kappelle-op-den-Bos in België. Ten gevolge van asbestblootstelling overleed ook één van de vier broers van Xavier Jonckheere aan mesotheliom; hij was 43 jaar oud en had 3 kinderen.

Deze familie heeft het gevoel onder een verpletterend onrecht te leven. De nog levende broers leven onder een "zwaard van Damocles" en weten nooit of en wanneer het hun beurt zal zijn. Vanuit deze familie gezien heeft de Belgische overheid toegelaten dat de blootstelling plaatsvond en heeft zij de plicht om de slachtoffers en nabestaanden te helpen.

Harmignies

In Harmignies in België, de woonplaats van Michel Verniers (asbestosepatiënt en oprichter van de Belgische groep van asbestslachtoffers) heeft de asbestneerslag van de fabriek van Fabrecim Coverit, een Eternit-dochter, geleid tot meer dan 100 sterfgevallen, terwijl vele anderen kampten en kampen met gezondheidsproblemen ten gevolge van hun blootstelling. Het industriële verleden van de stad heeft zowel voormalige werknemers als omwonenden geschaad, en het einde is nog niet in zicht. De crisis in de volksgezondheid in Harmignies is slechts één voorbeeld van de ernstigste problemen die ook na het EU-verbod op asbest van 2005 blijven bestaan.

VERENIGD KONINKRIJK

Een beter leven voor de slachtoffers

In juli 2005 vormden negen groepen van asbestslachtoffers uit het noorden van Engeland en Wales een campagneorganisatie onder de naam The Asbestos Victims Support Groups Forum (het Forum). Terwijl de impuls voor de oprichting van deze organisatie afkomstig was van een voorstel van Cape PLC (voorheen Cape Asbestos), waarover de groepen begrijpelijkerwijs sceptisch waren, gingen de doelstellingen van het forum verder dan deze ene kwestie. De forumleden wilden verbetering brengen in de dienstverlening en het advies waarover de slachtoffers konden beschikken, en hen de gelegenheid bieden om hun ervaringen uit te wisselen en elkaar te ondersteunen. Het forum werkt samen met de parlementaire subcommissie voor asbest aan de verbetering van de zichtbaarheid van zaken die het dagelijks leven van de asbestslachtoffers en hun gezinnen raken.

"Een voornaam punt van zorg voor zowel het Forum als de parlementaire subcommissie asbest is de onrechtvaardigheid die de asbestbenadeelden ervaren in hun contacten met ons socialezekerheidsstelsel. Dit stelsel sluit slachtoffers van asbestgerelateerde longkanker uit van schadevergoeding door de zeer strenge criteria, waardoor de meeste slachtoffers geen recht op uitkering hebben. De nieuwe regels voor de criteria lijken op zijn best de status-quo te handhaven en op zijn slechtst het aantal potentiële aanvragers nog verder te verminderen." *John Flanagan van de Merseyside and District Asbestos Victims' Support Group.*

Hoewel de spectaculaire toename van de frequentie van sterfgevallen door mesotheliom in het Verenigd Koninkrijk had moeten leiden tot prioriteitstelling door de overheid ten behoeve van medisch onderzoek daarnaar – er sterven in het Verenigd Koninkrijk momenteel bijna 2 000 mensen per jaar aan mesotheliom – is er in de periode 2000-2004 door de overheid of de EU geen financiering beschikbaar gesteld voor Brits mesotheliomonderzoek. Het weinige geld voor

onderzoekers van mesotheliom in deze periode was afkomstig van liefdadigheidsorganisaties en bedroeg in totaal slechts 1,2 miljoen euro. Wanneer we de basiskosten van laboratoriumonderzoek schatten op 160 000 euro per jaar per medewerker, is wel duidelijk dat de toegewezen onderzoeksmiddelen hopeloos te kort schieten. Een grafiek van het nationaal instituut voor kankeronderzoek liet zien dat, hoewel longkanker (inclusief mesotheliom) 14% van alle kankergevallen in 2000 vertegenwoordigde, het totaal van de toegewezen middelen voor longkankeronderzoek slechts 4% was van de totale begroting voor kankeronderzoek.

Een andere financieringskwestie die van invloed is op de Britse mesotheliompatiënten is de onwil van de nationale dienst gezondheidszorg (NHS) om het gebruik van het geneesmiddel ALIMTA goed te keuren. Hoewel ALIMTA het enige geneesmiddel voor de behandeling van mesotheliom is met een licentie voor het Verenigd Koninkrijk en overal verkrijgbaar is in de VS en in heel Europa, is het nog steeds niet beschikbaar voor de meeste gezondheidscentra in Engeland. Het is volgens Klabasta afschuwelijk dat het enige geneesmiddel met een licentie tegen mesotheliom, waarvan

bewezen is dat 30% van de patiënten er baat bij heeft, niet regelmatig kan worden voorgeschreven. Het geneesmiddel bevindt zich momenteel in het bureaucratische proces dat wordt voorgeschreven door het National Institute of Clinical Excellence. Er wordt geen besluit verwacht voor het najaar van 2006.

"Mesotheliom is een ernstige aandoening en wij hebben nog maar weinig tijd over. Ergaan mensen dood en wij moeten hun een betere overlevingskans bieden. Het is afschuwelijk en bespottelijk om gewoon te zeggen dat iemand met de diagnose mesotheliom nog een levensverwachting van een jaar heeft. Als wetenschappers kunnen wij dat niet accepteren, en wij doen zo veel mogelijk ons best, maar wij hebben meer financiering nodig voor actueel onderzoek, en meer collega's die zich aan deze aandoening kunnen wijden. Ook is het nodig dat de EU en de nationale overheden ernstig overwegen de procedures voor bijvoorbeeld de goedkeuring van geneesmiddelen te versnellen, zodat wij zonder ellenlange vertragingen de geneesmiddelen en experimentele therapieën op patiënten kunnen testen." *Astero Klabatsa van de afdeling mesotheliomonderzoek van Bart's bij het Bart's and London Hospital.*

De ervaringen in het Verenigd Koninkrijk

"De ervaringen in het Verenigd Koninkrijk tonen aan dat asbestslachtoffers en hun vertegenwoordigers, wanneer ze de handen ineen slaan om politieke druk uit te oefenen, een geducht tegenwicht vormen voor de diefstalpogingen van grote bedrijven. De situatie van asbestslachtoffers geniet toenemende bekendheid; steungroepen voor asbestslachtoffers verschijnen overal ter wereld, zoals in Japan, Argentinië en de Filipijnen ... Het blijft noodzakelijk dat wij allemaal, slachtoffers, vertegenwoordigers van slachtoffers, vakbondsmensen, academici en advocaten, gezamenlijk optreden. En het blijft ook noodzakelijk dat de Europese Unie haar eigen zaken op orde stelt. De verhuizing van James Hardie van Australië naar Nederland om haar asbestaansprakelijkheden te ontgaan, is even doorzichtig als laaghartig. De EU moet geen thuishaven willen zijn voor dit soort smerig geld. Verder moet de EU ervoor zorgen dat Europese bedrijven zich buiten Europa niet bezighouden met asbestactiviteiten. Er moeten sancties beschikbaar zijn om bedrijven die dit wel doen te bestraffen."

Sally Moore

Mesotheliom

John Flanagan, Nicole Voide, Roberto Musacchio, Eric Jonckheere

PROFIELEN PER LAND

HUIDIGE ONTWIKKELINGEN EN SPECIFIEKE PROBLEMEN

Bairbre de Brún en Tinka de Bruin

[Asbest gaf niet alleen in het verleden, maar geeft ook nu en in de toekomst problemen.]

Bairbre de Brún
Sinn Féin, Ierland

[In mijn land wordt asbest sinds de jaren 1920 gebruikt bij de fabricage van een groot aantal producten, zoals textiel, remmen, schoenen en wrijvingsmaterialen – wat heeft geleid tot groot menselijk leed en negatieve sociale gevolgen.]

Jiří Maštálka
KSČM, Tsjechische Republiek

Tijdens een drie uur durend rondetafelgesprek op de Europese Asbestconferentie (medegeorganiseerd door GUE/ NGL) op 23 september 2005 deden artsen, politiek activisten, vakbondsmensen, activisten voor slachtofferhulp en NGO-vertegenwoordigers uit de nieuwe en oude EU-lidstaten verslag van de huidige ontwikkelingen en de specifieke problemen waar men mee kampt. Een reeks actuele verslagen per land werd gepresenteerd, gevolgd door een uitvoerige discussie met bijdragen van vele conferentiedeelnemers.

LITOUWEN

In aanvulling op haar eerdere presentatie (zie bladzijde 17), legde **dr. Ruta Everatt** uit dat de eerste nationale verordeningen met betrekking tot de productie en het gebruik van asbest in 1998 waren vastgesteld. In 1999 werd begonnen met het meten van asbestverontreiniging in de lucht. Sinds 2000 zijn maatregelen genomen om het gebruik van asbest geleidelijk te elimineren door specifieke producten als volgt te verbieden:

- met ingang van 1 januari 2001 de invoer, de productie en het gebruik van golfplaten en gewone platen van asbestcement voor nieuwe woningen en openbare gebouwen;
- met ingang van 1 januari 2002 het gebruik van golfplaten en gewone platen van asbestcement voor alle andere nieuwbouw en de invoer en productie van verwerkte asbestvezels en materialen, met uitzondering van gebruik voor de burgerluchtvaart;
- met ingang van 1 januari 2003 het gebruik van verwerkte asbestvezels en materialen, met uitzondering van gebruik voor de burgerluchtvaart;
- met ingang van 1 januari 2004 de invoer van asbest en de productie van buizen van asbestcement.

In overeenstemming met de hygiënorm HN 36:2002: *Verboden en beperkt toegelaten stoffen* en het regeringsbesluit *Beperking van invoer, productie en gebruik van asbest en asbesthoudende producten* kwam in 2004 een volledig nationaal asbestverbod tot stand.

Recente inspanningen om de asbestblootstellingen in Litouwen tot een minimum te herleiden, vloeien voort uit de omzetting van de EU-asbestwetgeving. *De Verordening inzake het werken met asbest*, die op 1 juli 2005 in werking trad, werd opgesteld in overeenstemming met de richtlijnen van de Europese Raad nrs. 80/1107/EEG, 83/477/EEG en 91/382/EEG. Dr. Ruta Everatt zegt hierover:

“Deze verordening legt de vereisten vast voor alle terreinen van activiteit in verband met asbest: vervoer, opslag, sloop en reparatie, afvalverwerking, bescherming, gezondheidszorg en speciale scholing van werknemers, etikettering, enz. Voordat er mag worden begonnen met enige activiteit in verband met asbest, inclusief de sloop of verwijdering van asbest, moeten aard en omvang van de blootstelling van de werknemer worden beoordeeld. De opdrachtgever dient de arbeidsinspectie van deze activiteiten op de hoogte te stellen. De verordening brengt de grenswaarden voor asbest terug naar 0,1f/cm³. De concentratie

in de atmosfeer op werkplekken moet regelmatig worden gemeten. Van iedere werknemer dient de gezondheidstoestand te worden beoordeeld voorafgaand aan de blootstelling, en vervolgens periodiek voor de duur van de blootstelling en op basis van een jaarlijkse thoraxfoto en beoordeling van de ademhalingsfunctie. Na het einde van de blootstelling wordt geen medisch onderzoek gedaan."

Er worden problemen gemeld bij de toepassing van deze verordeningen, met als resultaat dat gevaarlijke asbestblootstellingen op het werk en in de omgeving "nog steeds vaak voorkomen."

BULGARIJE

Vakbondsmedewerkster **Svetla Karova** beschreef de inspanningen om de Bulgaarse asbestcrisis te boven te komen. Een in 2000 begonnen campagne van de algemene arbeidsinspectie richtte zich op de totstandbrenging van een consensus voor de geleidelijke afschaffing van asbest en asbestproducten. Dit programma werd besproken op een nationaal driepartijenseminarie in 2001 en werd door het Ministerie van Volksgezondheid gepropageerd als onderdeel van het nationale actieplan voor milieu en gezondheid. In dit kader werd onder meer de volgende regelgeving ingevoerd:

- Verordening nr. 1 van 27 februari 2003 betreffende de bescherming van werknemers tegen de risico's van blootstelling aan asbest op het werk;¹⁸
- Verordening nr. 5 van 15 april 2003 betreffende de voorkoming en bestrijding van asbestverontreiniging van het milieu;¹⁹
- Verordening betreffende gevaarlijke chemische stoffen en de bereiding en producten daarvan, van kracht met ingang van 1 januari 2003;
- Verordening betreffende de invoer en uitvoer van gevaarlijke chemische stoffen, van kracht sinds 2004.

Hoewel invoer, productie en gebruik van alle asbestvezels en alle typen asbesthoudende producten sinds 1 januari 2005 verboden zijn, zullen "de gevaarlijke effecten van asbest de komende jaren aanwezig blijven, omdat vele werknemers zich bezighouden met risicovolle werkzaamheden." De voorgestelde technieken om het lopende asbestrisico te beheersen zijn onder meer:

- verrichten van controles om registers van asbesthoudende gebouwen op te stellen;
- toezicht houden op de gezondheid van personen die met asbest werken;

- registreren van personen die op het werk aan asbest worden blootgesteld;
- controleren van de verwijdering van asbestafval en beheren van locaties met gevaarlijk afval.

CYPRUS

In de nasleep van de campagne van 2002 om meer bekendheid te geven aan het asbestprobleem in Cyprus is een aantal nieuwe problemen opgedoken, aldus **Efi Xanthou**. Regeringsplannen om afgedankte asbestmijnen te gebruiken als opslagplaatsen voor asbestafval zijn niet haalbaar. Het akkoord met de plaatselijke overheid om dertig vrachtcontainers met asbestafval in de mijnen op te slaan, bleek een hopeloze onderschatting van de hoeveelheid afvalstoffen die zou worden gegenereerd door de ontsmetting van gebouwen in Cyprus. Op dit moment bestaat er geen officieel goedgekeurde plaats om verwijderd asbest te storen. Hierdoor is er een toename in de ongecontroleerde dumping van met asbest verontreinigde materialen. In de schattingen van de overheid wordt de omvang van het probleem nog steeds onderschat; in een onderzoek in 2005 van met asbest verontreinigde woningen in vluchtelingencentra werden bepaalde centra niet opgenomen.

TSJECHISCHE REPUBLIEK

In haar tweede bijdrage ging **dr. Daniela Pelclova** in op de ontwikkeling van de Tsjechische wetgeving inzake asbest.

Ook noemde zij recente gegevens van het nationaal instituut voor de volksgezondheid in Praag, die erop wijzen dat er nog steeds 373 werknemers op het werk blootstaan aan asbest: 276 aan chrysotiel en 97 aan amfibolen.²⁰ De meeste van deze gevaarlijke blootstellingen treden op bij de verwijdering van asbest uit gebouwen of tijdens herstelwerkzaamheden.²¹ Volgens officiële schattingen hebben in de Tsjechische Republiek 55 000 mensen aan asbest blootgestaan. De vergrijzende bevolking van dit land van 10 miljoen inwoners geeft een toename van alle typen kanker te zien. Het is echter nog onbekend welk gedeelte van de kankergevallen te wijten is aan beroepsgebonden blootstellingen aan gevaarlijke stoffen.

NEDERLAND

Tinka de Bruin, voorzitter van het (Nederlandse) Comité asbestslachtoffers, meldde dat het voor de conferentiedeelnemers uit de nieuwe EU-lidstaten wellicht verrassend is dat een oude EU-lidstaat als Nederland nog steeds problemen heeft

met asbest. Dit is echter helaas wel het geval. Op een bevolking van 16 miljoen worden ieder jaar 400 gevallen van mesothelioom en 600 gevallen van asbestgerelateerde longaandoeningen gediagnosticeerd. In 1995 begonnen de asbestslachtoffers zich te organiseren, daarbij bijgestaan door de Socialistische Partij. Sinds 1999 is het Comité asbestslachtoffers een onafhankelijke organisatie. Intensief lobbyen door leden van het comité heeft verbetering gebracht in de hachelijke situatie van de Nederlandse mesotheliomslachtoffers. In 2000 werd het (Nederlands) Instituut voor asbestslachtoffers (IAS) opgericht in een samenwerking tussen de overheid, het comité, vakbonden, werkgevers en verzekeraars, om het compensatieproces te stroomlijnen. Wanneer een slachtoffer van mesothelioom op het werk aan asbest blootgesteld is geweest, kan via het IAS op een betrekkelijk korte tijd schadevergoeding worden verkregen. Wanneer de nalatige werkgever niet meer bestaat, keert de overheid een schadevergoeding uit. Bovendien keert een door de overheid gefinancierd fonds, ingevoerd in 2003, een vast bedrag van 16 000 euro uit aan patiënten met mesothelioom die in risicovolle beroepen hebben gewerkt.

In mei 2004 organiseerde het Nederlandse Comité asbestslachtoffers in Nederland de eerste internationale asbestconferentie. Op de conferentie in Brussel werden kopieën uitgedeeld van de Engelse versie van de handelingen van het congres *De vervuiler betaalt*. De besluiten die in Brussel worden genomen, raken de levens van miljoenen Europeanen. Het is niet voldoende om asbest te verbieden; ook moet worden uitgedragen dat de slachtoffers niet aan hun lot worden overgelaten:

"Het Europees Parlement moet alles doen wat in zijn macht ligt om wetgeving in te voeren die ervoor zorgt dat iedereen die met asbest heeft gewerkt en wiens gezondheid daardoor is verwoest, schadevergoeding krijgt. Er bestaat een behoefte aan één Europees centrum waar de informatie kan worden verzameld."

Het principe "de vervuiler betaalt" moet de regel zijn; de werkgevers moeten zelf de rekening betalen voor de schade die ze hebben aangericht. Om toekomstige generaties te beschermen moeten voor alle gebouwen asbestcontroles verplicht worden gesteld en moet al het mogelijke worden gedaan om onze samenlevingen te verlossen van het verwoestende asbest.

POLEN

Tijdens het rondetafelgesprek ging **dr. Neonila Szeszenia-Dabrowska** in op beroepsgebonden blootstelling aan asbest en de gevolgen daarvan, op asbestverordeningen en op het project Amiantus. De eerste poging om in Polen de beroepsgebonden blootstelling aan asbest te verminderen vond plaats in 1949, toen het maximaal toegestaan aantal asbestdeeltjes werd gesteld op 180 miljoen per 1 m³ lucht; in die periode gedane metingen in een asbestgaren- en weefselfabriek brachten niveaus tot 24 maal de toegestane norm aan het licht. In 1954 werd de maximaal toelaatbare concentratie (MAC) asbest op de werkplek verlaagd tot 2 mg/m³, maar gevaarlijke blootstellingen bleven bestaan. In weerwil van de ingevoerde maatregelen om de concentraties asbeststof in de industrie terug te brengen, waren beroepsgebonden asbestblootstellingen van soms tot vier maal de MAC niet ongewoon. In de jaren zeventig werden asbestvezelconcentraties tussen 1 en 25 mg/m³ gemeten. Deze blootstellingen hebben de te verwachten gevolgen gehad: in de periode 1976–2004 erkende de overheid 2 691 gevallen van beroepsgerelateerde asbestaandoeningen: 2 197 asbestose, 143 borstvlieskanker en 351 longkanker.²²

Om de asbestverontreiniging van de Poolse infrastructuur te verhelpen²³ stelde de Raad van Ministers in mei 2002 een nationaal programma vast voor de verwijdering van asbest en asbesthoudende producten uit de Poolse Republiek in een tijdsbestek van dertig jaar. Een veelheid van verordeningen werd aangenomen om de schadelijke gevolgen van asbestblootstelling voor de bevolking, de gebouwde omgeving en het platteland te minimaliseren. De uitvoering van dit programma vereist coördinatie tussen de initiatieven van diverse ministeries en overheidsorganen, met inbegrip van plaatselijke overheden, regionale bestuurders en de centrale overheid. Een ander omvangrijk programma, het project Amiantus, is bedoeld om gratis medische zorg te verstrekken aan de voormalige werknemers van 28 asbestverwerkende fabrieken in heel Polen. In 2000–2004

werden 8 776 medische onderzoeken verricht bij 5 466 werknemers. In 14% van de onderzochte gevallen werd asbestose vastgesteld; daarnaast werden 19 gevallen van longkanker en 12 gevallen van borstvlieskanker gediagnosticeerd.

PORTUGAL

Armanda Farias ging in op de aanhoudende propagandacampagne van de Portugese asbestlobby, die spreekt van de korte levensduur van chrysotiel in het milieu en beweert dat er geen medisch bewijs bestaat voor de risico's van chrysotiel. Desondanks bevestigen wetenschappers het bestaan van een Europese asbestepidemie, die nog vóór 2030 in Europa 400 000–500 000 levens zal eisen. In het Europa van na het verbod moeten we onze plicht om de slachtoffers te helpen niet vergeten, stelde zij. Het gebrek aan handhaving van de Europese asbestwetgeving blijft levens in gevaar brengen. In Portugal zitten asbesthoudende producten in gebouwen, scholen, sportstadions, boerderijen en waterleidingstelsels; 30 % van het in 2000 in Portugal gebruikte asbest is verwerkt in waterleidingen van asbestcement. Het gebrek aan regels voor de gecontroleerde verwijdering van asbestafval heeft geleid tot de stort van verontreinigd afval overal op het platteland. Onlangs maakten Farias en haar vakbondscollega's aan het Ministerie van Milieuzaken melding van hun bezorgdheid over de asbestverwijdering die wordt uitgevoerd op een grote militaire vliegbasis door een civiel bouwbedrijf dat gebruik maakt van ongeschoolde werknemers zonder speciale uitrusting of beschermende kleding; er zijn geen maatregelen genomen.

Het succes van de mondiale campagne voor een verbod op asbest is afhankelijk van vakbonden, slachtoffergroepen en NGO's in ontwikkelde landen en ontwikkelingslanden, die zich gezamenlijk inspannen voor de campagne voor een wereldwijd verbod en overdracht van gevaarlijke risico's aan de kaak stellen. In de laatste dertig jaar is in vele landen vooruitgang geboekt bij de bevordering van de bekendheid met onderwerpen rond asbest. De ontwikkeling van veiliger alternatieven

heeft de mythe ontzenuwd dat de beschaving niet zonder asbest zou kunnen bestaan. Mensenlevens moeten voorrang hebben op bedrijfsresultaten; de strijd om de uitbanning van het verwoestende asbest moet doorgaan.

OEKRAÏNE

Dmytro Skrylnikov beoordeelde de staat van wetgeving en onderzoek op asbestgebied in Oekraïne. Volgens deze spreker zijn er in Oekraïne geen specifieke programma's of wetgeving met betrekking tot asbest. Bepaalde milieu- en gezondheidszaken worden echter wel geregeld binnen het kader van bredere wetgeving. Op grond van het Oekraïense Nationale milieuactieplan voor 2000–2005, in 2000 door de regering vastgesteld, had uiterlijk in 2003 een evaluatie moeten zijn gemaakt van de risico's voor werknemers in de asbestproductie en voor de eindgebruikers, waarna beschermingsmaatregelen zouden worden ingevoerd. Door begrotingsbeperkingen is dit tot op heden nog niet gebeurd. Het tekort aan middelen heeft ook de uitvoering geblokkeerd van het programma van de Raad van ministers (2002) voor de aanwijzing van de industriële processen en menselijke activiteiten waardoor kankerverwekkende stoffen in het milieu kunnen komen.

Er is geen epidemiologisch onderzoek gedaan naar asbestgerelateerde aandoeningen. Verontrustende tendensen kunnen echter worden afgeleid uit de overheidsstatistieken:

- longaandoeningen zijn verantwoordelijk voor bijna de helft van alle sterfgevallen ten gevolge van beroepsziekten;
- er sterven ieder jaar 100 000 mensen aan kanker, en dit aantal is stijgende;
- in januari 2004 waren er 818 000 kankerpatiënten in Oekraïne; slechts weinig beroepsgebonden kankergevallen worden geregistreerd;
- blootstellingen aan kankerverwekkende stoffen als dioxine, bifenylen en asbest worden in Oekraïne niet gemonitord of beheerst.

VOORKOMEN VAN MEER ONNODIGE SLACHTOFFERS

[Natuurlijk zijn producten van AC alleen maar goedkoper omdat de asbestbedrijven niet meebetalen voor preventie en schadevergoeding. Door de maatschappelijke kosten van asbestziekte af te wentelen op werknemers, consumenten en de maatschappij krijgen asbestproducenten een kostenvoordeel ten opzichte van de veiliger vervangingsproducten.]

Dr. Barry Castleman, milieuconsultant.

Het grootste deel van de asbestvezels wordt gebruikt in bouwmaterialen van asbestcement (AC). Substituten voor asbest in AC-platen zijn onder meer polymeervezels als polyvinylalcohol (PVA) en polypropyleen, meestal vermengd met cellulose om vlakke plaatproducten te maken. Ook is er enig succes geweest met het gebruik van cement op basis van bamboevezels. Andere alternatieve vezels die worden gebruikt zijn eucalyptus, bagasse en sisal. Tegels van microbeton,²⁴ die worden gebruikt in plattelandsgebieden in Mali, zijn een ander substituuut voor bouwmaterialen van AC. Deze tegels kunnen in plattelandsgebieden met eenvoudige apparatuur worden geproduceerd. Dakpannen van klei, dakbedekking van verzinkt ijzer en de in Brazilië ontwikkelde plantaardige vezels en asfalt van "onduline" worden eveneens toegepast. De alternatieven zonder asbest kosten meestal 12 tot 30% meer, maar naarmate de productieprocessen beter worden, zal het prijsverschil dalen.

Alternatieven voor buizen van AC zijn onder meer buizen van gietijzer, modulair gietijzer, polyethyleen met hoge dichtheid, gewapend beton, klei en cement van cellulosevezels zoals onder andere geproduceerd door de Australische fabrikant James Hardie. Veiliger alternatieven voor de productie van remmen voor motorvoertuigen zonder asbest zijn: halfmetalen remmen van staalwol sponsijzer en grafiet in een plastic fenolhars, wollastonietvezels, p-aramidevezels, glasvezel en harsen zoals fenolhars en hars uit cashewnotenolie. Voor waterreservoirs komen onder andere glasvezel, po-

lyethyleen, PVA, cellulose, beton en staal in aanmerking als alternatieven; de plastic tanks hebben ook het voordeel van een geringer gewicht.

Blauwdruk voor een mondiale strategie

Op de Europese Asbestconferentie zei de Italiaanse senator Antonio Pizzinato dat uit de Italiaanse ervaringen met de totstandbrenging van een nationaal verbod op asbest (1992) en uitvoeringsmaatregelen met het oog op de behoeften van aan asbest blootgestelde mensen bepaalde strategieën naar voren kwamen, die ook op supranationaal niveau toepassing zouden kunnen vinden. De Italiaanse campagne kon worden verdeeld in 3 fasen:

- **Fase 1.** De organisatie en mobilisatie van werknemers, uitmondende in demonstraties voor het nationale parlement en stakingen op regionaal en nationaal niveau, waarin tot het verbod werd opgeroepen, een programma van medische onderzoeken van aan asbest blootgestelde personen, vervroegde pensionering van blootgestelde werknemers, de erkenning van beroepsgebonden asbestziekten en de ontsmetting van openbare en particuliere gebouwen. Deze fase duurde twintig jaar en mondde uit in de invoering van de Italiaanse wet waarbij asbest werd verboden en officiële erkenning door de overheid van de problemen van aan asbest blootgestelde mensen.

Asbestose en borstvliesandoeningen

[Asbest is een wereldwijd probleem dat op VN-niveau aangepakt moet worden.]

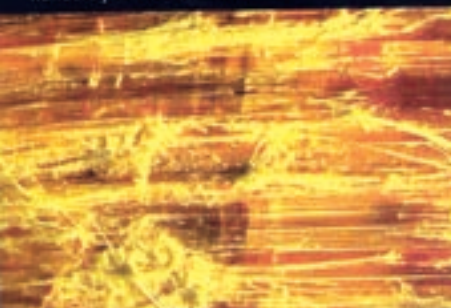
Roberto Musacchio
PRC, Italië

- **Fase 2.** In de periode 1994-2004 werd wetgeving ingevoerd om het gebruik en de verwerking van asbest te beëindigen, werden asbestmijnen gesloten, een programma van medische zorg voor de slachtoffers opgezet en met overheidsmiddelen een verzekeringsfonds opgericht voor schadevergoeding aan de slachtoffers van beroeps- en omgevingsblootstellingen aan asbest.
- **Fase 3.** Er worden initiatieven genomen om binnen tien jaar de schadelijke fall-out van de Italiaanse asbestcrisis op te heffen door de verwijdering en vervanging van asbesthoudende producten in fabrieken en gebouwen, de beschikbaarstelling van gratis medische zorg via de nationale gezondheidsdienst aan iedereen met een asbestgerelateerde ziekte en de oprichting van een fonds voor asbestslachtoffers, waarop beroepsgebonden asbestslachtoffers, hun gezinsleden²⁵ of mensen met een omgevingsblootstelling een beroep kunnen doen, onverminderd de overige overheidscompensatie.

De Italiaanse ervaringen hebben aangetoond dat het invoeren van wetgeving weinig zin heeft wanneer de voorschriften niet worden nageleefd. Er moet toezicht worden gehouden op de uitvoering van de EU-asbestrichtlijnen in alle 25 lidstaten, zodat de nog bestaande mazen in de wetgeving kunnen worden gevonden en gedicht. De Italiaanse campagne voor het verbod op asbest heeft ook de noodzaak aangetoond van samenwerking tussen uiteenlopende groeperingen zoals vakbonden, slachtoffergroepen, NGO's, politici, wetenschappers en anderen. Op mondiaal niveau moeten ook organen als de Wereldgezondheidsorganisatie, de Internationale Arbeidsorganisatie, de Verenigde Naties en het Europees Vakverbond meedoen aan de campagne.

HET ASBESTDRAMA

Eternit en de gevolgen van honderd jaar asbestcement

Verslag van Bob Ruers

"Hoewel bekend is dat blootstelling aan asbest kan leiden tot slopende en dodelijke aandoeningen, blijven de asbestproducenten maar argumenten aandragen voor een veilig gebruik van asbest en het bestaan van veiliger alternatieven ontkennen. Het is laaghartig om de bevolkingen van ontwikkelingslanden bloot te stellen aan de kans op aandoeningen die al zo veel menselijk leed veroorzaakt hebben. De nationale overheden moeten gevallen van milieuverontreiniging met asbest grondig onderzoeken om vast te stellen wie de vervuiler is en hoe deze kan worden gedwongen het gedane onrecht goed te maken. De processen tegen managers van Eternit moeten worden voortgezet. Onderzoek naar de invloed en de gedragingen van deze grote multinationals is ook nodig; hun rol in het mondiale asbestschandaal moet eens en voor altijd worden gedocumenteerd."

Bob Ruers, voormalig senator, oprichter van het Nederlands Comité asbestslachtoffers en advocaat van de eisers.

CONCLUSIES VAN DE AUTEUR

GECOÖRDINEERD INTERNATIONAAL OPTREDEN IS CRUCIAAL

Laurie Kazan-Allen

Enkele sprekers op de conferentie wezen op het feit dat het publiek én de industrie zich niet voldoende bewust zijn van asbestgerelateerde problemen, en dat dit ernstige gevolgen kan hebben. Het bestrijden van deze informatieleemte werd door de afgevaardigden als een hoge prioriteit opgemerkt. Zij vonden allemaal dat gecoördineerd internationaal optreden cruciaal was.

Dat dergelijk optreden effect sorteert, blijkt duidelijk uit de ontwikkelingen die zich sinds de conferentie over de *Clemenceau* hebben voorgedaan, ooit een van de vlaggenschepen van de Franse marine. De Franse regering wilde het met asbest verontreinigde schip naar India laten afvoeren om het daar te laten slopen. Deze plannen werden echter gedwarsboemd door een tegencampagne van NGO's in Frankrijk, Egypte en India. Zij voerden aan dat de uitvoer van dit giftige afval indruiste tegen internationale protocollen en akkoorden en tegen de Franse wet. Op 31 december 2005 maakte een uitspraak van een Frans bestuursrechtelijk hof korte metten met het laatste juridische obstakel en het schip vertrok uit Toulon richting India. Twaalf dagen later werd de *Clemenceau* op 50 zeemijlen uit de kust van Egypte door Greenpeace-activisten geënterd. Toen zij eenmaal aan boord waren, klommen de activisten in de mast en rolden zij een spandoek uit met de tekst: "Asbestos Carrier: Stay out of India" ("Asbestschip: blijf weg uit India"). Andere activisten scheerden in een gemotoriseerde paraglider over het dek en op hun spandoek stond: "Not Here. Not Anywhere." ("Hier niet, nergens niet"). In het kader van een internationale actiedag werd ook in Bangladesh, Zwitserland en Frankrijk geprotesteerd.

De hele winter werkten diverse belangenorganisaties met elkaar samen om de Franse regering tot andere gedachten te dwingen. De Franse groeperingen die de juridische strijd daar hadden verloren, Ban Asbestos France, de ANDEVA²⁶ en het Anti-asbestcomité van Jussieu (Comité Anti Amiante Jussieu), bleven via de media druk uitoefenen. Verder werd de kwestie *Clemenceau* door internationale organen onder de aandacht van een breder publiek gebracht. We moeten dan denken aan Greenpeace, het Basel Action Network, het Corporate Accountability Desk (India), de European Federation for Transport and Environment, Stichting De Noordzee, Bellona, het International Ban Asbestos Network, het International Ban Asbestos Secretariat en de International Federation of Human Rights. Op 17 januari 2006 hadden vertegenwoordigers van het NGO Platform on Shipbreaking een ontmoeting met D. Giotakos en andere kabinetsleden van het Directoraat-generaal Milieu van de Europese Commissie. Twee weken later verklaarde Commissielid Stavros Dimas, die voor milieu verantwoordelijk is, tegenover de media dat de uitvoer van de *Clemenceau* in strijd was met de EU-wetgeving en dat dit voor de schuldige regering zowel juridische als financiële gevolgen zou kunnen hebben. Verder zei Commissielid Dimas nog: "Voordat schepen naar een sloopwerf in een ontwikkelingsland worden afgevoerd, moeten ze eerst grondig van al het gevaar-

IBAS

Het International Ban Asbestos Secretariat (IBAS) is in 1999 opgericht. Deze onafhankelijke, niet-gouvernementele organisatie heeft twee doelstellingen: een wereldwijd verbod op asbest en gerechtigheid voor alle asbestslachtoffers. IBAS volgt, analyseert en verspreidt al het nieuws dat het ontvangt via het zich steeds verder uitdijende netwerk van particulieren en groeperingen die bij de internationale anti-asbestbeweging betrokken zijn. Dit geldt ook voor de informatie die het secretariaat uit juridische, medische en branchegerelateerde bronnen ontvangt. Om het asbestvraagstuk meer onder de aandacht te brengen, stelt het IBAS schriftelijke documentatie op en organiseert het conferenties.

Het IBAS werkt weliswaar nauw samen met het International Ban Asbestos Network, Ban Asbestos en nationale belangenverenigingen voor asbestslachtoffers, maar het heeft geen organisatorische of financiële banden met deze bewegingen. Alle werkzaamheden van het IBAS worden door Laurie Kazan-Allen gecoördineerd. Meer informatie vindt u op de website:

<http://www.ibas.btinternet.co.uk>

lijke afval worden ontdaan." Op 15 februari werd de regering door het hoogste hof in Frankrijk (Conseil d'Etat, de Raad van State) gelast om het transport van de Clemenceau op te schorten. Diezelfde dag nog verklaarde president Chirac dat het 27 000 ton zware gevaarte, dat zich op dat moment in de Arabische Zee bevond, naar Frankrijk zou worden teruggehaald. Hij zegde toe dat Frankrijk samen met zijn Europese partners een programma zou opstellen voor het saneren van afgedankte schepen in Europa voordat ze uiteindelijk voor de sloop naar Azië worden afgevoerd. Vier dagen later kondigde de Stichting voor veiligheid, gezondheid en milieu op de werkvloer (Occupational Safety, Health and Environment Foundation, OHSE) uit Bangladesh aan dat de SS Norway, die in 1961 was gebouwd en naar schatting 1 250 ton asbestproducten bevatte, niet in Bangladesh zou worden gesloopt. De campagne van de OSHE om te voorkomen dat de SS Norway door een Bengalees sloopbedrijf zou worden opgekocht, omvatte een aan de regering gerichte petitie, een openbare demonstratie in Dhaka (12 februari) en berichten in de pers die de giftigheid van het schip onder de aandacht brachten. Protesten van andere NGO's, die door de media werden verslagen, voerden de druk op eigenaars van scheepswerven en de regering nog verder op. Op 17 februari 2006 besloot de Bengalese vereniging van scheepssloperijen unaniem dat het verontreinigde schip door geen enkele van hun leden zou worden opgekocht. Tegelijkertijd maakte de minister van Milieu bekend dat de regering van Bangladesh de SS Norway pas tot haar grondgebied zou toelaten als het schip volledig was gesaneerd. De acties van de NGO's en van bezorgde burgers in Europa en Azië waren doorslaggevend bij de bepaling van het lot van de Clemenceau en de SS Norway. Deze campagnes zijn ultieme voorbeelden van direct optreden in de 21e eeuw en laten zien wat er allemaal kan worden bereikt als het maatschappelijk middenveld wordt gemobiliseerd.

In de verklaring die door de conferentiedeelnemers is aangenomen, wordt aangebevolen dat nationale asbestacties moeten worden gecoördineerd teneinde de internationale impact te maximaliseren. Tijdens de conferentie maakte Fiona Murie van de IFBWW bekend dat asbest dit jaar op de Internationale gedenkdag van de arbeider (28 april) een van de hoofdthema's zal zijn. Hierop voortbordurend heeft Alain Destexhe, Belgisch senator en voorzitter van Parliamentarians for Global Action, een document opgesteld waarin hij tot een wereldwijd verbod op asbest oproept. Dit document circuleert momenteel onder parlementsleden over de hele wereld en zal op 28 april officieel worden gepubliceerd. Ter ondersteuning van de inzet van internationale arbeidsactivisten en politici is een petitie opgesteld die ook op 28 april wordt gepubliceerd en waarin de standpunten van asbestslachtoffers, campagnevoerders voor de volksgezondheid, professionals uit de gezondheidszorg, bezorgde burgers en NGO's zijn verwoord. Hierin staat:

"In een geest van menselijkheid en gelijkheid verklaren wij dat ieder mens het recht heeft in een gezonde omgeving te leven en te werken. Het is onaanvaardbaar dat een stof die in de Europese Unie niet mag worden gebruikt omdat deze te gevaarlijk is, wel mag worden gebruikt in Azië, Afrika en Latijns-Amerika. Het is onaanvaardbaar dat een geïndustrialiseerd land met asbest verontreinigde schepen in een ontwikkelingsland dumpst. Een wereldwijd verbod op asbest is een eerste stap in een campagne om een einde te maken aan de dreigingen die met asbest gepaard gaan. Wij slaan de handen ineen om samen de mens eens en voor altijd van de asbestplaag te verlossen."

Menige ontwikkeling die zich na de conferentie voordeed, werd mede in gang gezet door de discussies die tijdens deze twee dagen plaatsvonden. Andere initiatieven zullen in de komende maanden en jaren vorm krijgen. Dat er zoveel jonge afgevaardigden aan de conferentie deelnamen, was een positieve impuls voor een campagne die de honderd jaar lange blootstelling van mens en milieu aan deze dodelijke stof een halt moet toeroepen.

BIJLAGE A

Verklaring van het Asbestconferentie

**Europese Asbestconferentie:
beleid, gezondheid en mensenrechten
Verklaring van Brussel – 23 sept. 2005**

Preambule

Asbest blijft de voornaamste oorzaak van beroepsgebonden kankergevallen in Europa. De asbestproducten in de Europese woningen, bedrijfsgebouwen en infrastructuur en het asbestafval in ons milieu blijven tot ongekende aantallen ziekte- en sterfgevallen leiden.

Actiejaar

Europese werknemersgroeperingen, medische verenigingen en internationale organen hebben ervoor gepleit om 2005-2006 tot Actiejaar tegen asbest te maken. Hiertoe roepen de deelnemers aan de op 22 en 23 september 2005 te Brussel gehouden Europese Asbestconferentie alle Europese instellingen en vooral het Europees Parlement, de Europese Commissie en de Raad van Europa op een Europees actieplan tegen asbest uit te werken en uit te voeren, met de volgende onderdelen:

Maatregelen voor preventie

Ter voorkoming van gevaarlijke blootstellingen in de toekomst worden de volgende maatregelen aanbevolen:

- strenge handhaving van Europese en nationale asbestwetgeving in verband met arbeidsomstandigheden;
- evenals andere kankerverwekkende stoffen moeten alle asbestproducten worden voorzien van het doodshoofdsymbool; het gebruik van het huidige logo met de letter "a" is onaanvaardbaar;
- invoering van verplichte asbestcontroles voor openbare gebouwen uiterlijk in 2007, voor woningen uiterlijk in 2008, en voor alle vervoersmiddelen (schepen, treinen en vliegtuigen) uiterlijk in 2008; invoering van EU-wetgeving voor de regulering van de asbestverwijdering, met inbegrip van een certificeringregeling;
- invoering van richtlijnen voor het meten van asbestverontreiniging van de bodem;
- onderzoek naar veilige methoden voor de verwijdering van asbestafval;
- afschaffing van de derogatie die het gebruik van asbest bij de chloorproductie toestaat;
- de richtlijn van 2003 moet worden aangescherpt door de begrippen "sporadische" en "geringe blootstelling" af te schaffen. Geen enkele blootstelling aan asbest is veilig!

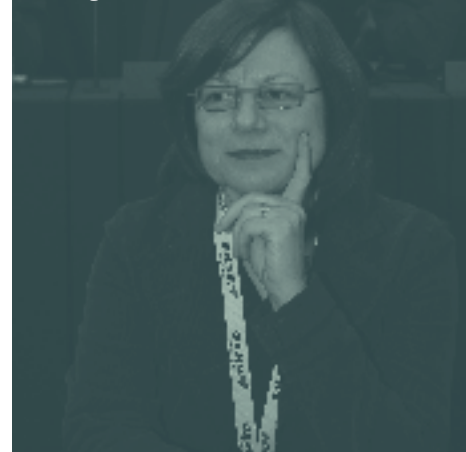
Maatregelen voor mensenrechten

De mensenrechten en de afschaffing van de doodstraf zijn kernwaarden voor de EU. Desondanks worden honderdduizenden Europeanen beroofd van hun recht op een goede gezondheid door gevaarlijke blootstellingen aan asbest; in veel gevallen komen deze blootstellingen neer op een doodvonnis. Er zijn maatregelen noodzakelijk om het grondrecht op leven en werken in een veilige omgeving te waarborgen. Hiertoe worden de volgende maatregelen aanbevolen:

- herziening van de classificatie van borstvliesplak en bepaalde andere asbestaandoeningen als "goedaardige aandoeningen"; de huidige classificatie van deze symptomen als goedaardig vormt geen juiste weergave van de gevolgen voor de gezondheid en de arbeidsperspectieven van patiënten;
- de oprichting van nationale registers van aan asbest blootgestelde werknemers en werknemers met een asbestgerelateerde aandoening;

[Europese werknemersgroeperingen, medische verenigingen en internationale organen hebben ervoor gepleit om 2005-2006 tot Actiejaar tegen asbest te maken.]

Vittorio Agnoletto en Fulvio Aurora

[De EU moet de nieuwe lidstaten helpen hun asbestproblematiek op te lossen door de kredieten ter beschikking te stellen die nodig zijn om het probleem via initiatieven zoals epidemiologisch onderzoek te kwantificeren.]

Vittorio Agnoletto
PRC, Italië

[De desbetreffende EU-richtlijnen moeten bij de sanering van gebouwen terdege worden uitgevoerd.]

Adamos Adamou
AKEL, Cyprus

- de erkenning van alle werkgerelateerde asbestaandoeningen als beroepsziekten in het kader van een harmonisatie van beroepsziekte schadevergoedingsregelingen in de Europese Unie;
- de ontwikkeling van medische richtsnoeren voor de “beste behandeling” van asbestgerelateerde aandoeningen; de ontwikkeling en financiering van een onderzoeksprogramma voor de behandeling en verzorging van mensen met deze aandoeningen;
- de instelling van specifieke Europese of nationale fondsen of regelingen die moeten worden gefinancierd door bij de asbestproductie betrokken bedrijven, door middel van verplichte bijdragen en tussenkomst van de overheid, om bijstand te bieden aan alle slachtoffers van asbestblootstellingen vanuit werk, milieu of woning; de ondersteuning van actiegroepen om asbestslachtoffers te mobiliseren en bij te staan;
- de verhuizing van buitenlandse bedrijven naar de EU om hun asbestaansprakelijkheden in hun eigen land te ontlopen, mag niet langer worden toegestaan;
- de oprichting van een Europees onderzoekscentrum voor onderzoek en toepassing van veilige technologie voor de verwijdering/reiniging van met asbest verontreinigde gebieden, omdat het hier gaat om zeer risicovolle activiteiten.

Maatregelen tegen het meten met dubbele maten

- De EU moet streven naar een internationaal verbod op asbest door een ILO-conventie of een ander mondiaal instrument en een eerlijke overgangsregeling in de ontwikkelingslanden;
- EU-wetgeving moet het gebruik van asbest door bedrijven uit de EU, waar ook ter wereld, verbieden; overtreding van deze wetgeving moet worden gestraft met boetes die zouden kunnen worden uitgedeeld aan buitenlandse asbestslachtoffers;
- De strategieën voor het minimaliseren van de asbestaansprakelijkheden van de wereldwijde verweerders zijn goed uitgewerkt; de EU moet met haar partners samenwerken om een internationaal fonds op te richten voor schadevergoeding van de asbestslachtoffers van bedrijven in de EU;
- De overdracht van het risico van Europa naar de ontwikkelingslanden is onaanvaardbaar. Vooral overtreedt de sloop van met asbest verontreinigde schepen als de Clemenceau in India zowel het Verdrag van Basel als de EU-verordeningen inzake afvalstoffen; deze regels moeten strikt worden toegepast en afgedwongen;
- Goede praktijken op het gebied van de succesvolle invoering van veilige technologie zonder asbest in Europa moet worden doorgegeven aan landen die nog steeds asbest gebruiken;
- Middelen uit het Europees Sociaal Fonds moeten beschikbaar worden gesteld ten behoeve van de sanering van met asbest verontreinigde gebieden;
- De deelnemers aan de EAC roepen op tot het houden van nationale acties op bepaalde dagen, zoals op 28 april 2006, de internationale herdenkingsdag van de arbeiders, of op 14 mei, de herdenkingsdag voor asbestslachtoffers in België. Vooral bevelen zij aan demonstraties te houden voor Canadese ambassades;
- De Europese Unie moet bevorderen dat onderzoek wordt gedaan naar de huidige en vroegere activiteiten van asbestmultinationals en hun zakelijke relaties;
- De Europese organisaties die betrokken zijn bij de campagne voor een mondiaal asbestverbod moeten hun steun verlenen aan de strijd tegen asbest van NGO's, vakbonden en andere organisaties in ontwikkelingslanden, door deze te voorzien van informatie over beste praktijken, effectieve wetgeving, medische en technische kwesties; de Europese instellingen kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de ontwikkeling van internationale netwerken van samenwerking en solidariteit.

Verder

Asbest raakt aan een groot aantal aangelegenheden, van beroeps- en volksgezondheid tot het milieu en van consumentenzaken tot medisch onderzoek. Daarom wordt aanbevolen dat er één persoon wordt aangewezen als coördinator van het EU-actieplan inzake asbest.

BIJLAGE B

Conferentieprogramma en deelnemerslijst

DONDERDAG 22 SEPTEMBER 2005

- 9:30 Welkomstwoord: Francis Wurtz, lid van het EP en voorzitter van de fractie GUE/NGL
- 9:45 Inleidingen: sessievoorzitters: Kartika Liotard, lid van het Europees Parlement, fractie GUE/NGL, en Xavier Jonckheere, voorzitter ABEVA
- 10:00 Asbestbeleid van de EU: arbeidsvoorwaarden en voordelen
- 10:20 Paneldiscussie – beroepsgebonden blootstelling aan asbest:
Malta: Saviour Sammut
Bulgarije: Svetla Karova
Portugal: Armando Farias
Spanje: Angel Carcoba
- 10:50 Asbestbeleid van de EU: het milieu
- 11:10 Paneldiscussie – omgevingsblootstellingen aan asbest
Cyprus: MP George Perdikes
Verenigd Koninkrijk: Jason Addy
Polen: dr. Neonila Szeszenia-Dabrowska
Oekraïne: Dmytro Skrylnikov
Italië: Fulvio Aurora
Turkije: dr. Salih Emri
- 11:40 Politiek panel – debat tussen parlementsleden:
Italië: Vittorio Agnoletto
Cyprus: Adamou Adamos
Griekenland: Dimitris Papadimoulis
Tsjechische Republiek: Jiri Mastalka
Ierland: Bairbre de Brún
- 12:15 Plenair debat: voorzitter
- 12:45 Conclusie: voorzitter
- 15:00 Inleiding: voorzitter
- 15:10 De menselijke dimensie van asbestziekte:
Frankrijk: Nicole Voide
België: Xavier Jonckheere
Initiatieven van slachtoffers: Verenigd Koninkrijk: John Flanagan
Mesothelioonderzoek: Verenigd Koninkrijk: Astero Klabatsa
Voorkomen van meer onnodige slachtoffers
- 15:40 Casestudie: De EU-asbestderogatie voor de chloorproductie: Fernanda Giannasi, fabrieksinspecteur, Brazilië
- 16:00 Regelgevingkader voor chemische stoffen: registratie, evaluatie en goedkeuring van chemische stoffen (REACH): Guido Sacconi, lid van het EP
- 16:20 Alternatieven voor asbest: bouwmaterialen en frictieproducten: Dr. Barry Castleman
- 16:40 De overdracht van gevaarlijke technologie naar de ontwikkelingslanden: dr. Annie Thebaud-Mony

- 17:00 Wereldwijde campagne voor een verbod op asbest:
Belgische senator Alain Destexhe
Italiaanse senator Antonio Pizzinato
- 17:30 Plenair debat: voorzitter
- 18:20 Conclusie: voorzitter
- 18:30 Afsluiting van de sessie

VRIJDAG 23 SEPTEMBER 2005

- 9:30 Inleiding: voorzitters: Roberto Musacchio en Adamos Adamou, leden van het EP
Afbakening van het Europese asbestprobleem
- 9:45 Medische aspecten van asbest: onderzoeken, frequentie en erkenning: dr. Olaf Hagemeyer
- 10:00 Asbestkanker: de financiële kosten voor de nationale gezondheidszorg:
dr. Andrew Watterson
- 10:15 Onderrapportage van asbestkanker in Denemarken: Lars Vedsmann
- 10:30 Asbestziekte in Griekenland:
dr. Panagiotis Behrakis
- 10:45 Medisch panel:
Slovenië: dr. Metoda Dodic-Fikfak
Litouwen: dr. Ruta P. Everatt
Tsjechische Republiek: dr. Daniela Pelcova
India: dr. Tushar Kant Joshi
- 11:20 Mensenrechten voor de slachtoffers van asbestziekte: Sally Moore
- 11:35 Aansprakelijkheid van bedrijven en schadevergoeding: Eternit: een casestudie:
Bob Ruers
- 11:50 Plenair debat: voorzitter
- 12:20 Resolutie van de conferentie: Laurent Vogel
- 12:50 Conclusie: Kartika Liotard, lid van het EP
- 15:00 Ronde tafel: voorzitters: Fiona Murie en Angel Carcoba
- 15:15 Verslagen per land
Bulgarije: Svetla Karova
Cyprus: George Perdikes MP
Tsjechische Republiek: dr. Daniela Pelcova
Litouwen: Ruta P. Everatt
Malta: Saviour Sammut
Nederland: Tinka de Bruin
Polen: dr. Neonila Szeszenia-Dabrowska
Portugal: Armando Farias
Oekraïne: Dmytro Skrylnikov
- 16:45 Discussie: voorzitters
- 17:45 Conclusie: voorzitters
- 18:00 Afsluiting van de sessie

Europese Asbestconferentie:
beleid, gezondheid en
mensenrechten
Europees Parlement
Brussel, ASP 1 G3

Deelnemers:

ABEVA (België), ANDEVA en BAN Asbestos France (Frankrijk), CAOVA en Vereniging van asbestslachtoffers (Zwitserland), Greenpeace (Cyprus), prof. P. Behrakis (Griekenland), groep asbestslachtoffers Casale Monferrato en nationale vereniging van Italiaanse slachtoffers (Italië), CCOO (Spanje), Nederlands Comité asbestslachtoffers (Nederland), SABS (Slovenië), Clydebank Asbestos, Clydeside Action on Asbestos (Schotland), Merseyside and District Asbestos Victim Support Group, Justice for Asbestos Victims of Northern Ireland, Asbestos Awareness Wales en anderen.

Eindnota's

- 1 Tijdens een "funa" wordt door de demonstranten hard op potten en pannen getrommeld om zo een zeer zichtbare publieke gebeurtenis te creëren.
- 2 <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31983L0477:NL:HTML>
- 3 In een artikel in La Liberation van 15 maart 2005 werd geschat dat bij het werk in Toulon 65-80 ton asbest uit de Clemenceau was verwijderd, en dat er nog 22 ton asbest overbleef die door ongeschoolde en onbeschermde arbeiders op de Indiase sloopwerven zou moeten worden verwijderd.
- 4 Zie: *End of Life Ships – The Human Cost of Breaking Ships* op de website: <http://www.fidh.org/IMG/pdf/shipbreaking2005a.pdf>
- 5 Na intensieve gerechtelijke pogingen van Ban Asbestos France en andere NGO's gaf de rechter uiteindelijk op 31 december 2005 toestemming voor het vertrek van de Clemenceau naar India.
- 6 Zie artikelen in de landelijke krant *The Hindu* (edities van 31 december 2005 en 1 januari 2005).
- 7 Zie *Under-registration of Occupational Diseases: the Greek Case*. Alexopoulos CG, Rachiotis G, Valasi M, Drivas S, Behrakis P. *Occupational Medicine* 2005; 55 (1): 64-65.
- 8 De bevolking van de Tsjechische Republiek bedraagt 10 miljoen; de helft van hen behoort tot de beroepsbevolking en circa 8 % staat bloot aan gevaarlijke invloeden op het werk. Momenteel staan 276 werknemers bloot aan chrysotiel en 97 aan amfibolen.
- 9 In de Tsjechische Republiek is het bedrag van de schadevergoeding voor beroepsziekten afhankelijk van de ernst en duur van de aandoening. Ook wordt uitgekeerd op grond van pijn en leed, kortere levensduur, verloren loon en behandelingskosten. Iemand met mesotheliom kan rekenen op een uitkering van ongeveer 4 000 euro.
- 10 Het gebruik en de verkoop van crocidoliet is sinds 1984 verboden.
- 11 In dit verslag wordt met het woord "ton" meestal een metriek ton bedoeld (in oudere cijfers kan ook sprake zijn van een Brits ton, dat circa 2% zwaarder is).
- 12 De verdeling van de 795 dodelijke asbestslachtoffers is als volgt: 259 door buikvlieskanker, 210 door borstvlieskanker, 196 door longkanker en 130 door andere oorzaken.
- 13 Dit is de grootste vakbond van Bulgarije.
- 14 CEE/NIS: Midden- en Oost-Europa en de Nieuwe Onafhankelijke Staten.
- 15 CMMP: Comptoir des Minéraux et Matières Premières.
- 16 De Franse naam van de groep luidt: Le Collectif des Riverains et Victimes du CMMP.
- 17 Andere groepen die aanwezig waren bij het protest vertegenwoordigden de ouders van de kinderen op de plaatselijke school, Ban Asbestos France, een plaatselijke groep asbestslachtoffers en een milieuvereniging.
- 18 Deze wet is de omzetting van EU-richtlijn nr. 83/477/EEG tot wijziging van Richtlijn nr. 91/382/EEG en Richtlijn nr. 98/24/EEG met betrekking tot de voorkoming van gezondheidsrisico's tijdens het werken met asbest en asbesthoudende materialen.
- 19 Deze wet is de omzetting van EU-richtlijn nr. 87/217/EEG.
- 20 Van de 276 aan chrysotiel blootgestelde personen was er slechts 1 vrouw; van de 97 aan amfibolen blootgestelde personen waren slechts 8 vrouwen.
- 21 Het grootste deel van de blootstelling aan chrysotiel treedt op bij mensen die zich bezighouden met de verwijdering van isolatie en afvalstoffen, dakdekkers, timmerlieden en onderhoudsmonteurs. De blootstelling aan amfibolen is het hoogst bij spoorwegaarbeiders, dakdekkers en timmerlieden.
- 22 In de tien jaar tussen 1994 en 2004 steeg de frequentie van asbestgerelateerde aandoeningen van 79 tot 210, een stijging van meer dan 250%.
- 23 Overheidsbronnen schatten dat er circa 15,5 miljoen ton asbestproducten in Polen aanwezig zijn; de overgrote meerderheid hiervan, 14,9 miljoen ton, zijn platen van asbestcement. Circa 85% van het resterende asbest in Polen bevindt zich in bouwmaterialen en -producten; de asbestverontreiniging is in plattelandsgebieden bijna driemaal zo hoog als in de steden.
- 24 Voor meer informatie over tegels van microbeton en plantaardige vezels en asfalt, zie: www.perryassociates.com en www.onduline.com.br
- 25 Twintig procent van de mensen die in Casale Monferrato aan asbestgerelateerde aandoeningen zijn overleden, ontvingen "para-beroepsblootstellingen", dat wil zeggen blootstelling aan asbestvezels die door een gezinslid op de werkkleding mee naar huis werd gebracht.
- 26 ANDEVA (Association Nationale de Défense des Victimes de l'Amiante) is de Franse belangenorganisatie voor asbestslachtoffers.

BIJLAGE C

Nuttige internetlinks

International Ban Asbestos Secretariat

www.ibas.btinternet.co.uk

Merseyside Asbestos Victims Support Group – UK

<http://www.asbestosdiseases.org.uk>

ANDEVA (Association Nationale de Défense des Victimes de l'Amiante) – France

<http://andeva.free.fr>

Instituto Sindical de Trabajo, Ambiente y Saluo (ISTAS)

(Spanish Trade Unions)

<http://www.ccoo.es/istas>

The International Federation of Building and Wood Workers (IFBWW)

<http://www.ifbww.org/>

Confederation of Independent Trade Unions, Bulgaria

<http://www.knsb-bg.org/>

Institute of Occupational Medicine, Poland

<http://www.imp.lodz.pl/>

Institut National de la Santé et de la Recherche Médicale, France

<http://www.inserm.fr/fr/>

Save Spodden Valley, UK

<http://www.spodden-valley.co.uk/>

ABEVA, Belgium

<http://www.abeva.be/>

Dutch Asbestos Victims Committee

<http://www.comiteasbestslachtoffers.nl>

Hazards

<http://www.hazards.org>

Mesothelioma UK

<http://www.mesothelioma.uk.com>

European Trade Union Confederation

www.etuc.org

Socialist Party, Netherlands

www.sp.nl

GUE/NGL Group

www.guengl.eu

Hein du Plessis is een Zuid-Afrikaanse fotograaf die zich toelegt op het maken van sociale documentaires. Hij is werkzaam geweest als persfotograaf en doceert tegenwoordig aan de *School of Design Technology and Visual Art* van de Centrale Technische Hogeschool in Zuid-Afrika. Van zijn werk zijn tentoonstellingen georganiseerd over "*Images of Elderly Abuse*", "*Facing AIDS*", "*Into Full View (India's Workers)*", "*Face to Face (Cancer and You)*" zowel in Zuid-Afrika als daarbuiten. De foto's die in deze publicatie zijn afgebeeld op de bladzijden 1, 4, 12, 16, 20, 28, 35 en op deze bladzij zijn afkomstig van de tentoonstelling "*The Legacy of Asbestos*" van 1999. Het werk van Hein du Plessis is genomineerd voor talloze prijzen zoals de *Fuji Press Awards* (1993, 2002, 2003), the *South Africa Pro Photo Awards* (1999), the *Commonwealth Photo Award* (2001), the *South Africa Picture Essay Award* (2001) en de *New York Institute of Photography award* (2002). Zijn e-mailadres is: hduples@cut.ac.za

OVER GUE/NGL

De fractie GUE/NGL (Europees Unitair Links/Noords Groen Links) is qua grootte de vijfde fractie in het Europees Parlement en bestaat momenteel uit 41 parlementsleden, afkomstig uit 16 politieke partijen van 13 Europese landen. Zoals de naam al zegt, is dit een confederale fractie van 16 partijen die aan gemeenschappelijke politieke doelstellingen werken.

De leden van de fractie zijn afkomstig van de volgende partijen: AKEL (Cyprus), Bloco de Esquerda (Portugal), Die Linke, PDS (Duitsland), Folkebevægelsen mod EU (Denemarken), Izquierda Unida (Spanje), KKE (Griekenland), KSCM (Tsjechische Republiek), PCF (Frankrijk), PCP (Portugal), PdCI (Italië), PRC (Italië), Sinn Féin (Ierland), SP (Nederland), Synaspismos (Griekenland), Vansterpartiet (Zweden), Vasemmistoliitto (Finland).

WWW.GUENGL.EU